

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Mediální obraz hilsneriády v periodikách Národní
listy a Právo lidu**

Bakalářská diplomová práce

Tereza STARÁ

Vedoucí práce: Mgr. Věra Bartalosoová, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně a použila jsem uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím, aby má práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Prohlašuji, že rozsah práce je 108 749 znaků.

V Olomouci dne 21. 4. 2022

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Věře Bartalové, Ph.D., za její cenné rady, připomínky a trpělivou pomoc. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za jejich podporu během celého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá mediálním obrazem Hilsnerovy aféry v periodikách Národní listy a Právo lidu. Text především detailně analyzuje mediální výstupy týkající se hilsneriády ve vybraných periodikách, jež vycházely na přelomu 19. a 20. století, a porovnává je mezi sebou. Práce také představuje historické pozadí celého procesu a seznamuje čtenáře s tehdejší mediální scénou v českých zemích s důrazem na vybraná periodika Národní listy a Právo lidu.

Klíčová slova

Hilsner, hilsneriáda, Židé, antisemitismus, Národní listy, Právo lidu, Hrůzová, Masaryk, mediální obraz

Annotation

This Bachelor thesis deals with the media image of Hilsner's affair in periodicals Národní listy and Právo lidu. The text analyses in detail the media outcomes in the monitored media, which were published at the turn of the 19th and 20th centuries and compares them with each other. Simultaneously, the thesis describes the historical background of the affair and introduces the media scene in the Czech country with an emphasis on the monitored periodicals Národní listy and Právo lidu.

Keywords

Hilsner, Hilsner's affair, Jews, antisemitism, Národní listy, Právo lidu, Hrůzová, Masaryk, media image

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	7
1 Zachycení hilsneriády v odborné literatuře	9
2 Historické pozadí hilsneriády	11
2.1 Český tisk v 2. polovině 19. století: Národní listy, Právo lidu	11
2.2 Postavení Židů v českých zemích na konci 19. století	13
2.3 Dreyfusova aféra ve Francii	14
2.4 Vražda Marie Klímové.....	14
3 Hilsneriáda.....	16
3.1 Nalezení těla Anežky Hružové.....	16
3.2 Vyšetřování vraždy a zatčení Leopolda Hilsnera.....	17
3.2.1 Soudní proces v Kutné Hoře.....	17
3.2.2 Tomáš Garrigue Masaryk a hilsneriáda.....	18
3.2.3 Soudní proces v Písku a závěr Hilsnerova života.....	19
3.3 Dozvuky hilsneriády v současnosti	20
4 Metodika.....	22
5 Mediální obraz hilsneriády ve vybraných periodikách.....	24
5.1 Situace před kutnohorským soudem.....	25
5.2 Mediální obraz soudu v Kutné Hoře	28
5.2.1 Začátek kutnohorského soudu	28
5.2.2 Průběh soudního řízení v Kutné Hoře	31
5.2.3 Vynesení prvního rozsudku nad Hilsnerem.....	32
5.3 Situace po kutnohorském soudu.....	33
5.3.1 Přiznání Leopolda Hilsnera	33
5.3.2 Reakce na Hilsnerovo odsouzení.....	35
5.4 Cesta k píseckému procesu.....	36
5.5 Průběh soudního řízení v Písku	37
5.6 Situace po píseckém soudu.....	42
5.7 Mediální obraz postoje Tomáše Garrigua Masaryka k hilsneriádě	43
5.7.1 Reakce na vydání brožury <i>Nutnost revidovati proces Polenský</i>	44
5.7.2 Masaryk jako ústřední postava hilsneriády	47
5.8 Mediální obraz hilsneriády očima Národních listů a Práva lidu.....	49
Závěr.....	54
Seznam literatury.....	56

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma hilsneriády a jejího obrazu v tehdejších médiích. Téma je mi blízké díky mému zájmu o politiku a historii a v rámci této práce bych chtěla poukázat na důležitost zkoumání role médií – ať už pozitivní, či negativní – v projevech společenské nenávisti vůči jakékoliv menšině. Chceme-li jako společnost do budoucna lépe předcházet nenávisným projevům vůči menšinám, je nezbytné pochopit i roli, kterou v této problematice sehrávají právě média. Přes sto let starý český případ je v tomto chápání dobrým odrazovým můstkem.

V roce 1899 bylo blízko obce Polná nalezeno tělo křesťanské dívky Anežky Hružové. Tehdejší atmosféra ve společnosti způsobila, že byl z její vraždy obviněn Žid Leopold Hilsner. Proces dnes nazývaný hilsneriáda je bezesporu jedním z největších svědeckvů o antisemitismu v tehdejší Rakousko-Uhersku. V případě se angažoval i Tomáš Garrigue Masaryk, působící jako učitel, novinář a politik, který si za to vysloužil nenávisť velké části českého národa.

Ve své práci se zaměřím na roli, kterou v tehdejší procesy a v celkovém společenském přesvědčení sehrála média. Konkrétně se bude jednat o tehdy populární Národní listy a noviny patřící Sociálně demokratické straně československé Právo lidu. Hlavním tématem této práce bude srovnání mediálního obrazu hilsneriády v těchto dvou periodikách. Zaměřím se na obvinění Leopolda Hilsnera a následný soudní proces, postoj k antisemitismu ve zmíněných periodikách a také na postavu Tomáše Garrigua Masaryka a jeho roli v tomto procesu. Hlavním výzkumným cílem práce je analýza mediálního obrazu hilsneriády ve sledovaných periodikách. Dílčími výzkumnými cíli jsou porovnání obou mediálních obrazů mezi sebou, analýza mediálního obrazu celé aféry i jednotlivých aktérů, jako jsou Leopold Hilsner a Tomáš Garrigue Masaryk.

V teoretické části práce nastíním historický kontext celého případu, mimo jiné postavení Židů na konci 19. století v českých zemích, které byly tehdy součástí Rakouska-Uherska, a představím důležité aktéry v celé kauze. Neopominutelnou součástí historického kontextu je i stručné představení tehdejších nejčtenějších médií, přičemž zvláštní pozornost bude věnována právě Národním listům a Právu lidu, a zdůvodnění jejich výběru pro tuto práci. Detailně a chronologicky následně popíši vyšetřování údajné rituální vraždy Anežky Hružové a následné soudní procesy s Leopoldem Hilsnerem ve městech Kutná Hora a Písek. Samostatná kapitola, nutná k popisu historického kontextu hilsneriády, bude věnována roli Tomáše Garrigua

Masaryka. V závěru stručně nastíním i další vývoj Hilsnerovy aféry v současnosti. V metodologické části práce představím historicko-srovnávací metodu, jež je klíčovou pro tento typ výzkumu. Dále stanovím kritéria výběru relevantních článků a postup, jenž budu uplatňovat při analýze článků a jejich obsahu.

Nejvíce prostoru bude věnováno praktické části práce, v níž analyzuji samotné články zabývající se hilsneriádou. Obě sledovaná periodika důkladně popíši a analyzuji, cílem ale bude i srovnání jednotlivých mediálních obrazů. V práci představím mimo jiné také kapitulu, která se bude zabývat způsobem, jakým Národní listy a Právo lidu popisovali mediální obraz hilsneriády vytvářený ostatními periodiky. V závěru stručně shrnu výsledky této práce, zrekapituluji výzkumné cíle a posoudím, zda se výsledky mé práce naplnily. Nakonec nastíním i možnosti dalšího výzkumu tohoto tématu.

Stěžejními prameny pro mou práci byly výtisky Práva lidu a Národních listů z let 1899, 1900 a 1901. Ty se z větší části nacházejí v digitalizované podobě a jsou volně dostupné, některé výtisky Práva lidu pocházejí z Archivu hlavního města Prahy a Vědecké knihovny v Olomouci, kde jsem je studovala prezenčně a v originálních výtiscích. K popisu historického pozadí hilsneriády mi byla stěžejní literaturou publikace od Bohumila Černého *Justiční omyl* a sborník *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999*. Tato základní bibliografie byla doplněna o informace z dalších publikací zabývajících se mnou sledovaným obdobím.

1 Zachycení hilsneriády v odborné literatuře

Problematika antisemitismu v českých zemích na přelomu 19. a 20. století je v odborné literatuře hojně zpracována. Jedním z příkladů je publikace Hillela J. Kievala *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*¹ nebo článek Michala Frankla „Silver!“ *Anti-Jewish Riots in Bohemia, 1866*², jenž vyšel v časopise *Judaica Bohemiae*. Jednou z nejaktuálnějších publikací zabývajících se touto problematikou je kniha Martina Weina *Dějiny Židů v českých zemích: Od Hilsnera po Slánského*³ vydaná v roce 2021 na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Podrobněji se českým antisemitismem moderních dějin zabývá i Blanka Soukupová. Přímo hilsneriádě se věnuje ve své knize *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt, společnost po hilsneriádě*⁴. Stěžejní jsou i její další práce: *Česká společnost před sto lety: Identita, stereotyp, mýtus*⁵ nebo *Židé v moderní společnosti: menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu?*⁶. Některé její odborné publikace vycházejí i časopisecky, především pak v periodiku *Studie k sociálním dějinám*.

Mnoho odborných prací se váže i k samotnému procesu hilsneriády. Kromě již zmíněné Soukupové se tématu detailně věnuje Bohumil Černý, jenž své práce často publikuje v rámci sborníků, například *Hilsneriáda. (k 100. výročí 1899–1999)*⁷. Velmi detailně se procesem hilsneriády zabývá sborník *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník z přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999*⁸. Do tohoto sborníku přispěli kromě Bohumila Černého i Jaroslav Opat či Jiří Kovtun.

Spíše stručný historický popis pak přináší kniha Bruna Adlera *Boj o Polnou*⁹ či publikace pocházející přímo z města Polná – kniha Filipa Plašila *Stručné seznámení s Hilsnerovou*

¹ Kieval, H. J. (2011). *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. Praha, Litomyšl: Paseka.

² Frankl, M. (2010). „Silver!“ *Anti-Jewish Riots in Bohemia, 1866*. *Judaica Bohemiae*, 45(1), 5–34.

³ Wein, M. (2021). *Dějiny Židů v českých zemích: Od Hilsnera po Slánského*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

⁴ Soukupová, B., & Salner, P. (2004). *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt, společnost po hilsneriádě*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.

⁵ Soukupová, B. (2000). *Česká společnost před sto lety: Identita, stereotyp, mýtus*. Praha: Sofis

⁶ Soukupová, B. (2013). *Židé v moderní české společnosti: menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu? Většinové pohledy (včetně legislativního) a menšinová sebereflexe (léta 1867–1939)*. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 13(1), 147–158.

⁷ Černý, B., et al. (1999). *Hilsneriáda. (k 100. výročí 1899–1999)*. Polná: Linda.

⁸ Pojar, M. (ed). (1999) *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum v Praze.

⁹ Adler, B. (1999). *Boj o Polnou*. Polná: Linda.

*aférou*¹⁰ a kniha *TGM a hilsneriáda*¹¹ Libora Tomana. Právě na roli Tomáše Garrigua Masaryka v polenském procesu se zaměřilo i několik dalších publikací, například *Hilsneriáda a TGM*¹² Jana Rysa, která se netají svým antisemitismem, kritikou Masaryka a přesvědčením, že Hilsner je skutečným vrahem Anežky Hružové.

Sám Tomáš Garrigue Masaryk hilsneriádě věnoval několik svých spisů, jež slouží jako důležitá součást publikované literatury o této problematice. Svým spisem *Nutnost revidovati proces Polenský*¹³ Masaryk víceméně odstartoval společenský spor o Hilsnerově vině. Jedná se však o poměrně starou práci, jež je vhodná spíše jako ukázka tehdejšího Masarykova pohledu na tuto problematiku. Kvůli faktickým nepřesnostem a subjektivnímu pohledu ji ale nelze použít jako odborný akademický text. Tomáš Garrigue Masaryk se před publikováním spisu například ani nebyl podívat na místě činu a bratra Hružové obvinil z vraždy pouze na základě vlastních domněnek.

Problematika hilsneriády je v odborné literatuře hojně a detailně zpracovaná. To, čím se tyto publikace nezabývají, je role médií. O reflexi hilsneriády v Národních listech pojednává bakalářská práce Lucie Smažilové *Hilsneriáda a její odraz v Národních listech*¹⁴ z roku 2010, jež se ale výrazně více zabývá historickým pozadím případu, a podobnému tématu se věnuje také bakalářská práce Kristýny Štefankové *Mediální obraz T. G. Masaryka ve vybraných českých periodikách v období hilsneriády*¹⁵ z roku 2019.

¹⁰ Plašil, F. (2016). *Stručné seznámení s Hilsnerovou aférou*. Polná: město Polná.

¹¹ Toman, L. (2007). *TGM a hilsneriáda*. Polná: Linda.

¹² Rys, J. (2016). *Hilsneriáda a TGM*. Praha: Nakladatelství Adam Benjamin Bartoš.

¹³ Masaryk, T. G. (1899). *Nutnost revidovati proces Polenský*. Praha: Čas.

¹⁴ Smažilová, L. (2010). *Hilsneriáda a její odraz v Národních listech* [Bakalářská práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.

¹⁵ Štefanková, K. (2019). *Mediální obraz T. G. Masaryka ve vybraných českých periodikách v období hilsneriády* [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova v Praze.

2 Historické pozadí hilsneriády

Tato kapitola se bude věnovat zasazení hilsneriády do dobového kontextu, nezbytného pro pochopení celého procesu, i jeho mediální reflexi. Dobovým kontextem je míněno geopolitické umístění českých zemí v rámci Evropy, ale i představení hlavních dobových periodik. Postavení židovského národa v Evropě se napříč státy příliš nelišilo, a proto bude v této kapitole přiblížen především český pohled na Židy v 19. století. Pro srovnání s českou hilsneriádou je důležité představit francouzský soudní proces s židovským důstojníkem Alfredem Dreyfusem. Pro úplný historický obraz Hilsnerova odsouzení bude v závěru kapitoly připomenuta i smrt Marie Klímové, za niž byl Hilsner rovněž odsouzen.

2.1 Český tisk v 2. polovině 19. století: Národní listy, Právo lidu

Na sklonku 19. století se české země nacházely ve státním útvaru nazývaném od roku 1867 Rakousko-Uhersko. České království v této době již po více než tři desetiletí spadalo pod rakouské císařství a rakouský císař byl zároveň i českým králem. Toto uspořádání českým zemím nevyhovovalo a Češi vytrvale usilovali o svou autonomii, stále ale v rámci tehdejšího státního útvaru Rakouska-Uherska.

Malá národní suverenita měla za důsledek, že se česky psaná média rozvíjela pomalu. První pokusy lze sledovat až v 19. století během národního obrození, zrod moderní české žurnalistiky se váže k revolučnímu roku 1848, kdy byla zrušena předběžná cenzura. Díky tomu mohl vzniknout první český deník Národní noviny vedený Karlem Havlíčkem Borovským, jenž se stal pro budoucí česká periodika vzorem. (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, s. 17)

Ve stejné době, inspirované Národními novinami, vznikají i periodika radikálních demokratů, jako byly Pražský večerní list nebo Noviny lípy slovanské. Stejně tak vznikají i konzervativní listy, například Vlastimil a Pokrok. Rozvoj česky psané žurnalistiky se po revolučních letech a následném nástupu neoabsolutismu utlumil, aby znovu ožil v 60. letech 19. století v procesu postupné liberalizace mediální legislativy, rostoucí gramotnosti a občanské angažovanosti.

To umožnilo i vznik Národních listů vedených Juliem Grégrem, které se v následujících desetiletích staly nejúspěšnějším českým deníkem. Prosluly především svou politickou i kulturní různorodostí a fejetony. Když se následně pak Národní strana, jež v rakouském parlamentu zastupovala české zájmy, rozštěpila na umírněné staročechy a progresivní

mladočechy, staly se Národní listy významnou mediální základnou mladočechů. (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, s. 19–21)

Po svém vzniku v roce 1860 se Národní listy krátce potýkaly s finančními problémy. Julius Grégr ale dokázal během pár let vytvořit nejvýznamnější buržoazní deník 2. poloviny 19. století, a to zejména díky soudním procesům za pobuřování, během kterých ho několikrát odsoudili a díky kterým si vytvořil pověst seriózního novináře. Národní listy byly politickým orgánem Národní strany a později po jejím rozpadu pak orgánem Národní strany svobodomyšlné. Z toho plynul i hlavní cíl periodika – ovlivňovat čtenáře a tehdejší politickou situaci v českých zemích. (Beránková, 1981, s. 154–157)

Na počátku působení Národních listů se autoři zaměřili především na kritiku Vídně a na volání po národní rovnoprávnosti a autonomii, následně přidali i řadu jiných témat, například kulturu, náboženství nebo zahraniční zpravodajství. Národní listy měly obrovský dosah a z velké části stály i za politickým úspěchem mladočechů. Sám Julius Grégr se stal jedním z nejvýznamnějších českých politiků. (Beránková, 1981, s. 158) Národní listy měly mezi čtenáři velký úspěch. Vyznačovaly se liberalismem a českým nacionalismem, stejně tak jako na tehdejší poměry vysokou úrovní žurnalistiky. To bylo způsobeno i velkým množstvím honorovaných a kvalitních redaktorů. Národní listy se staly nositeli mladočeského liberálního radikalismu, s nímž souzněla většina jejich čtenářů. (Velek, 2013, s. 119)

Dalším významným periodikem vzniklým na samém sklonku 19. století bylo Právo lidu. První číslo deníku vyšlo v říjnu 1897 a jeho vznik financovali členové Sociálně demokratické strany československé. (Beránková, 1981, s. 193–194) Ti cítili, že na přelomu 19. a 20. století jsou otázky dělníků v pozadí za otázkami buržoazie, jež je reprezentována právě úspěšnými Národními listy, a k politickému úspěchu potřebovali kvalitní politický deník.

Právo lidu se proto vyznačovalo poměrnou seriózností, kterou si získalo oblibu především v politicky angažovaných kruzích. (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, s. 49) Oproti Národním listům nebylo Právo lidu radikálně liberální a nestavělo se do takové opozice k tehdejší vládě. Deník zároveň vystupoval proti nacionalismu buržoazie, což mělo za následek obvinění z beznárodnosti a nedostatku vlastenectví ze strany odpůrců sociální demokracie. Důležité je zmínit, že deník byl pod přímým vlivem jeho šéfredaktora Antonína Němce a zároveň politika a novináře Tomáše Garrigua Masaryka. Mnozí redaktoři Práva lidu byli dokonce Masarykovi přátelé. (Beránková, 1981, s. 214)

Ve 2. polovině 19. století patřily mezi nejčtenější periodika i další tituly. Jedním z mála nezávislých titulů, které nevydávala žádná politická strana, byla konzervativní Národní politika. Úzké spojení bylo mezi Demokratickou stranou a liberálními deníky Čas a Hlas, jež ale nefungovaly jako oficiální stranický tisk. Proti mladočeským Národním listům postavili staročeši vlastní deník Národ, jenž byl o pár let později zastaven a nahrazen deníkem Pokrok. V neposlední řadě je potřeba zmínit i velmi konzervativní Katolické listy.

2. 2 Postavení Židů v českých zemích na konci 19. století

Po celý středověk i novověk byli Židé žijící v českých zemích občany druhé kategorie. Více než za Čechy, Němce nebo Rakušany byli považováni jednoduše za náboženskou menšinu, která do zbytku společnosti nezapadá a zásadně se od jejich křesťanských hodnot liší. Kořeny antisemitismu byly v tehdejší Evropě velmi hluboké a k míchání židovské a křesťanské kultury téměř nedocházelo. (Soukupová, 2013, s. 149)

Rovnoprávnosti před zákonem se Židé dočkali s novou ústavou až v roce 1867, která jim zaručovala zcela rovné postavení. Od tohoto data nabyli státního občanství a rovnosti před zákonem a mohli svobodně provozovat živnost, stěhovat se i chodit k volbám a být voleni. (Pěkný, 1993, s. 99) V praxi byli Židé dále neoblíbenou menšinou v silně křesťanské společnosti. Nově emancipovaná menšina pak na přelomu 19. a 20. století musela čelit velmi silným antisemitským vlnám. Ty v Českých zemích vrcholily právě na sklonku 19. století. Období od roku 1897 do roku 1908 pak Blanka Soukupová označuje za „*zlaté desetiletí antisemitismu*.“ (Soukupová, 2013, s. 148)

Sami příslušníci židovské menšiny žijící v Čechách se za Čechy nepovažovali. Mnohem častěji sami sebe označovali za Němce a v očích Čechů tak i po nově přijatých zákonech zůstali diskriminováni. Jak ale dále podotýká Soukupová, vnímání česko-židovské identity časem velmi sílilo. (Soukupová, 2013, s. 150) Paralelně s rostoucím množstvím Židů, kteří se považovali za Čechy, ale v českých zemích rostl i pravý opak. V opozici proti asimilačnímu pohledu na soužití Čechů s Židy se objevil národně-židovský sionistický pohled, který usiloval o uznání Židů jako samostatného národa, a nikoliv jako za jakýsi poddruh Čechů. (Soukupová, 2000, s. 160–162)

Ačkoliv tedy Židé v tehdejším Rakousku-Uhersku v druhé polovině 19. století nabyli legislativní rovnoprávnosti, jejich asimilace s ostatními národy byla stále velmi komplikovaná. Diskriminace a nenávisť vůči Židům byla v české společnosti stále silně zakořeněna stejně jako samotný odpor některých Židů se mezi Čechy plnohodnotně začlenit. I na konci 19. století

v moderní společnosti tak Židé zůstali vlastním národem s odlišnými zvyky a tradicemi, který stál mimo hlavní společenský proud.

2.3 Dreyfusova aféra ve Francii

Případ údajného francouzského špeha Alfreda Dreyfuse je potřeba k pochopení soudu s Leopoldem Hilsnerem a reakce české veřejnosti a tehdejších vlivných médií. Aféra se odehrála jen několik let před vypuknutím české hilsneriády a její dozvuky se s Hilsnerovým procesem časově přímo prolínaly. Některými osobnostmi byla hilsneriáda dokonce nazývaná jako česká dreyfusiáda.

Francouzský důstojník židovského původu Alfred Dreyfus byl v roce 1894 obviněn ze špionáže pro Německé císařství. Důkazy proti němu byly zmanipulovány a jeho odsouzení doprovázela vlna antisemitismu ve francouzské společnosti, která ji na několik let zcela rozdělila. Dreyfus byl nakonec vojensky degradován a odsouzen k doživotní deportaci na Dábelských ostrovech ležících na pobřeží Francouzské Guyany v Jižní Americe. (Simms, 2012, s. 15)

Na rozdíl od Leopolda Hilsnera našel ale Dreyfus řadu zastánců u francouzských intelektuálů. Na jeho podporu vystoupili například Marcel Proust, Claude Monet nebo Émile Zola. Zolův novinový článek *Žaluji* podnítil zájem o Dreyfusovu aféru v celé moderní Evropě (Herman, 1999, s. 58) a mimo jiné zapříčinil budoucí časté srovnávání Zoly a Masaryka během české hilsneriády. Česká média, zvláště Katolické listy, která se později stala kritikem Masaryka a zastáncem Hilsnerova odsouzení, se stejně odmítavě stavěla právě k postavě francouzského spisovatele Émila Zoly a dalších Dreyfusových zastánců.

O několik let později vyšlo najevo, že skutečným špionem, a tedy vlastizrádcem, byl francouzský šlechtic a důstojník Ferdinand Esterházy. Ke konci Dreyfusovy aféry výrazně přispěl až Zola a jeho již zmíněný článek *Žaluji* z roku 1898, na úplné soudní omilostnění ale musel důstojník Dreyfus čekat do září 1899. Roku 1906 mu byl udělen Řád čestné legie. (Herman, 1999, s. 62) Tento francouzský případ odhalil skutečnou míru antisemitismu v Evropě na přelomu 19. a 20. století a šokoval tehdejší evropskou vzdělanou společnost.

2.4 Vražda Marie Klímové

Během druhého soudu v Písku byl Leopold Hilsner obviněn také z vraždy Marie Klímové a její smrt je tak důležitou součástí historického pozadí hilsneriády. V červenci 1898 začali obyvatelé obce Velká Věžnice u Polné pohřešovat třidvacetiletou dívku Marii Klímovou. Ta

údajně odešla dopoledne 17. července na pouť, a když se později nevrátila do služby, její zaměstnavatel podal hlášení četníkům. (Černý, 1990, s. 66) Během pátrání se objevilo mnoho spekulací, které ukončily nalezení jejího těla v říjnu stejného roku. Zavražděná byla nalezena v lese, její tělo se nacházelo v té době již ve značném stádiu rozkladu. Mezi podezřelými z vraždy figuroval její přítel nebo tuláci z okolí.

Jméno Leopolda Hilsnera tehdy nezaznělo ani jednou, s vraždou Marie Klímové byl spojen až o rok později během vyšetřování vraždy Anežky Hružové, kdy blízcí Klímové pod společenským tlakem postupně měnili výpovědi a začali obviňovat Hilsnera. (Černý, 1990, s. 67, 80–84) Hilsner také dodnes zůstává jediným obviněným ze smrti Klímové, ačkoliv tehdy ani dnes neexistují žádné důkazy, které by ho s její vraždou spojovaly. Je také velmi pravděpodobné, že Hilsner a Klímová se osobně neznali, a dodnes dokonce panují pochyby o tom, zda nalezené tělo patřilo opravdu Klímové. (Černý, 1990, s. 66)

3 Hilsneriáda

Hilsneriádou je v kontextu této práce myšlen především soudní proces s Leopoldem Hilsnerem, nejprve v Kutné Hoře, následně v Písku. Součástí hilsneriády je vyšetřování vraždy Anežky Hrůzové, společenský tlak na odsouzení židovského mladíka Leopolda Hilsnera a dopady této zkušenosti na český antisemitismus. V této kapitole bude také představen pohled Tomáše Garrigua Masaryka na celý případ.

3.1 Nalezení těla Anežky Hrůzové

Mrtvolu devatenáctileté Anežky Hrůzové našli v březnu 1899 u obce Polná. Ležela částečně svlečená a obrácená břichem a tváří k zemi, přikrytá čtyřmi uřezanými smrčky. Na místě činu scházela spodní část košile a pod mrtvolou byla jen malá louže krve. Nabízelo se tedy vysvětlení, že vražda byla spáchána jinde a sem pouze vrah tělo přemístil. Profesoři z pražské lékařské fakulty ale později poukazovali i na to, že pro tak drobnou dívku bylo množství nalezené krve normální. (Černý, 1990, s. 72–73) Tělo leželo dále zkroucené do oblouku směrem doprava a kolem něj se našly předměty a kusy oděvu patřící Hrůzové.

Ve volném čase si Anežka Hrůzová přivydělávala jako švadlena. Když v březnu 1899 nepřišla do práce a následně se zjistilo, že přes noc nebyla ani doma, ohlásila její matka zmizení četníkům. Právě fakt, že se po ní dříve nesháněla, byl později pro kriminalisty velmi podezřelý. (Černý, 1990, s. 6) Anežka Hrůzová žila se svou matkou a bratrem Janem a špatné vztahy v rodině Hrůzových byly v Polné dobře známy. Právě Jana Hrůzu označil nepřimo za vraha Tomáš Garrigue Masaryk v jednom ze svých spisů, ale tato skutečnost nebyla nikdy dokázána. Z počátku se jako o možném vrahovi uvažovalo i o některém z místních tuláků.

Město Polná požádalo o pomoc s vyšetřováním již 3. dubna, vrchní komisař pražského policejního ředitelství s detektivy přijeli až 22. dubna. Bezprostředním důvodem byl anonymní dopis, jenž někdo zaslal úřadům a v němž z vraždy a znásilnění Anežky Hrůzové obviňoval psychicky nemocného Pražana Karla Jandu, který se v Polné v době vraždy léčil. Janda se stal na krátko hlavním podezřelým, později ale byly všechny důkazy proti němu vyvráceny a zároveň se ukázalo, že má alibi. (Černý, 1990, s. 24–25)

Již není známo, kde se poprvé vzala myšlenka, že vrahem je židovský mladík Leopold Hilsner. Toto lidové přesvědčení se začalo nekontrolovatelně šířit Polnou a krátce po nalezení těla Hrůzové o něm byla přesvědčena většina místních obyvatel. Hilsner nepracoval, nebyl vzdělaný a často chodil po takzvaných vandrech, takže si důvěru společnosti získával jen

obtížně. (Černý, 1990, s. 10) Během policejních výslechů a soudního procesu si navíc opakovaně škodil lhaním a nevybíravým chováním.

3. 2 Vyšetřování vraždy a zatčení Leopolda Hilsnera

Nejdůležitějším svědkem na samém začátku vyšetřování vraždy Hrůzové se stala Johana Vomelová. Ta se 29. března, kdy byla Hrůzová zavražděna, vracela z Polné do Věžničky stejnou cestou, kudy chodila Hrůzová z šití. Kousek od místa, na němž byla později mrtvola nalezena, potkala Vomelová muže v šedých šatech a s holí, jenž se jí zdál velmi podezřelý. (Černý, 1990, s. 12) Když ji později představili Hilsnera, uvedla, že to rozhodně není ten stejný člověk. Ačkoliv žádné důkazy nevedly vyšetřovatele Klenovce k Hilsnerovi, veřejné mínění bylo velmi silné a Hilsnera zatkli. Vlna antisemitismu v té době v Polné vyvrcholila, Židé byli opakovaně napadáni a jejich podnikání sabotováno. Polenská vražda se navíc později stala předmětem zájmu v celém Rakousku, kde vyvolala další vlny antisemitismu.

Také lékařská zpráva z pitvy Hrůzové obsahovala několik chyb a nepřesností. (Černý, 1990, s. 18–19) Příčinou smrti podle ní byla velká řezná rána na krku, která musela být provedena, když oběť ležela na zemi na břiše. Vážnými zraněními pak byla škrťící rýha a rány na hlavě. Pro vyšetřování byl důležitý i fakt, že panenská blána Hrůzové nebyla porušena. Ačkoliv oběť úplně vykrvácela, na místě bylo nalezeno jen malé množství krve. To ještě umocňovalo pověry o židovské rituální vraždě, jež v té době kolovaly Polnou. Podle nich potřebují Židé o Velikonocích krev křesťanské panny na přípravu tradičního pokrmu. To by ale znamenalo, že Hilsner nemohl rituální vraždu Hrůzové provést sám, a začalo tak pátrání po jeho komplicích.

Hilsnerovi přitěžoval i fakt, že své výpovědi opakovaně měnil, aby si opatřil dokonalé alibi. Jeho přátelé a rodina mu navíc vlastními výpověďmi škodili. (Černý, 1990, s. 19) Během vyšetřování také přicházeli další noví svědci, kteří upravovali nebo zcela měnili své výpovědi ve prospěch Hilsnerovy viny. Příkladem je matka Hrůzové, která nejprve tvrdila, že její dcera a Hilsner se neznali, později ale byla přesvědčená, že Hilsner Hrůzovou pronásledoval a ona se ho bála. (Černý, 1990, s. 16–17) Společenské mínění tehdy velmi silně tlačilo na vyšetřovatele i soudce, aby byl Hilsner obžalován a uznán vinným.

3. 2. 1 Soudní proces v Kutné Hoře

Soudní proces s obžalovaným Leopoldem Hilsnerem byl zahájen 12. září 1899 v Kutné Hoře. Hilsnerovým obhájcem se stal český právník Zdenko Auředníček, jenž Hilsnera zastupoval bez nároku na honorář a během celé hilsneriády byl sám terčem útoků. On i jeho žena Anna Auředníčková, která měla rovněž židovské kořeny, byli často napadáni fyzicky

i verbálně (Černý, 1990, s. 33) a Auředníček obhajobou Hilsnera ztratil svou pozici uznávaného právníka v českých zemích. Po odsouzení Hilsnera se i s manželkou přestěhoval do Vídně.

V kutnohorském procesu svědčilo přes sedmdesát svědků a soudní síň byla přeplněná i novináři z celého Rakouska-Uherska a Německa, kteří se o proces zajímali. (Černý, 1990, s. 37–39) Hilsner byl souzen předsedou soudního senátu Josefem Ježkem a dvěma soudními rady. Kromě žalobce proti Hilsnerovi stál i obhájce rodiny Hrůzových – politik a antisemita Karel Baxa. Ten byl v době hilsneriády ve vedení nové politické Státoprávně radikální strany, jež se vyznačovala značným antisemitismem, nacionalismem a šovinismem. ((Kovtun, 1999, s. 21)

Nejdůležitějšími svědky tohoto procesu se stali již zmíněná Johana Vomelová a Petr Pešák. Ten údajně viděl Hilsnera v den vraždy Hrůzové v lese u Polné s dalšími dvěma Židy. Na jeho výpovědi je pozoruhodná až přílišná podobnost jeho vyjádření s výpověďmi matky Hrůzové i fakt, že měl Hilsnera najisto poznat v lese na vzdálenost větší než šest set metrů. Další svědek, provozní Cink, poté Hilsnera viděl ve stejný čas, ale na jiném místě. (Černý, 1990, s. 36–39) Samotné výpovědi dalších svědků byly také často měněny a navzájem se prolínaly, Hilsner byl tak často viděn na více různých místech ve stejnou dobu. Žalobce ale nepřesností ve výpovědích svědků nevěnoval větší pozornost.

Dvanáctičlenná porota vynesla verdikt 16. září 1899 v tak přeplněné soudní síni, že veřejnost se již dovnitř nevešla a musela čekat venku pod okny. Žid Leopold Hilsner byl za potlesku a jáso tu veřejnosti odsouzen k trestu smrti oběšením a uznán vinným z rituální vraždy Anežky Hrůzové. Právnícká pověst jeho obhájce Auředníčka byla téměř zničena a antisemitismus v českých zemích tehdy dosáhl svého vrcholu. Hilsnerovi zastánci se ale začali téměř okamžitě po vynesení rozsudku odvolávat a proces hilsneriády tak tímto rozsudkem smrti nebyl ani zdaleka u konce. Celou svou obhajobu pak výrazně ztížil i sám Hilsner, když se po několika dnech ve vězení přiznal k účasti na vraždě Hrůzové a své výpovědi pak ještě několikrát měnil. (Černý, 1990, s. 54–55)

3. 2. 2 Tomáš Garrigue Masaryk a hilsneriáda

V roce 1899 působil Masaryk jako vysokoškolský učitel na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V té době byl již v českém prostředí poměrně známým sociologem, filozofem a novinářem a jeho postoj k hilsneriádě se tak poměrně rychle šířil veřejností. Již během studií se Masaryk intenzivně věnoval problematice ras, náboženství a národů a silně kritizoval projevy rasismu a nacionalismu. Židům i dalším etnickým skupinám se věnoval například v jednom ze

svých prvních filozofických spisů *O pokroku, vývoji a osvětě*, v němž odmítl myšlenku vyvolené rasy. (Opat, 1999, s. 37)

Na podzim 1899 vydal Masaryk v časopise *Čas* brožuru *Nutnost revidovati proces Polenský*, v níž otevřeně odsoudil soudní proces s Hilsnerem i uvěření většiny společnosti v židovskou rituální vraždu. Požadoval také znovuotevření celého případu a jeho soudní přezkoumání. Reakce veřejnosti na sebe nenechala dlouho čekat. První proti Masarykovi vystoupili studenti na jedné z jeho univerzitních přednášek a Masaryk tak musel na několik dní přerušit svou výuku. Útokům byla navíc vystavována i Masarykova rodina. Přítěží mu bylo i to, že se ve své brožuře dopustil několika faktických chyb a nikdy ani nenavštívil samotnou obec Polná.

Proti Masarykovi se později postavila většina české veřejnosti, která předtím volala po Hilsnerově odsouzení. Masaryk byl obviňován ze zrady českého národa a protičeským postojům, rozšířená byla i historka o tom, že ho za jeho články a názory platí Židé, s nimiž sympatizuje. Aby zmírnil hněv společnosti proti své osobě, vydal se Masaryk v prosinci 1899 do Polné prohlédnout si osobně místo nálezu těla Hrůzové. Promluvil i s aktéry celé kauzy, jako byli vyšetřující a soudní lékaři. Výsledkem byly dvě další větší brožury *Význam procesu polenského pro pověru rituální* a *O pověře rituální* z roku 1900. (Černý, 1990, s. 62–63) Dále Masaryk publikoval své postoje, například v časopisu *Čas*, a jím vytvářený tlak výrazně přispěl k znovuotevření případu, tentokrát v Písku.

3. 2. 3 Soudní proces v Písku a závěr Hilsnerova života

Na zrušení kutnohorského rozsudku se mimo jiné podíleli i profesori z pražské lékařské fakulty, kteří možnost rituální vraždy kategoricky odmítli. Na jaře a v létě 1900 se tak začal připravovat nový proces v Písku, v němž byl Hilsner znovu zastupován obhájcem Auředníčkem a doktor Baxa zastupoval rodinu Hrůzové. K němu navíc přibyl i obhájce Klímových – Hilsner byl obžalován z vraždy Hrůzové, Klímové i nactiutrhání Erbmana a Wassermana, jež ve vězení křivě označil za spolupachatele. (Černý, 1990, s. 79)

V říjnu 1900 se na příští tři týdny otevřel písecký proces. Ten se nesl v podobném duchu jako proces v Kutné Hoře – výpovědi svědků se lišily oproti těm předchozím a doktor Baxa znovu prosazoval teorii o rituální vraždě, které se již vyhýbal i státní zástupce. (Černý, 1990, s. 80–88) O celý soudní proces zároveň projevovala nebývalý zájem zahraniční i domácí média. I písecký proces skončil odsouzením Hilsnera k trestu smrti oběšením. Jeho obhájce Auředníček se poté odebral do Vídně, kde strávil zbytek života.

K popravě Leopolda Hilsnera nikdy nedošlo. Roku 1901 mu císař František Josef I. změnil trest na doživotí v pankrácké věznicí, v níž strávil příštích několik let. Poslední rakouský císař Karel I. pak roku 1918 udělil Hilsnerovi milost. Hilsner se přestěhoval do Vídně, kde si změnil jméno a roku 1928 zemřel. (Černý, 1990, s. 101) Dnes již panuje všeobecné přesvědčení, že hilsneriáda byla justičním omylem hnaným antisemitskou náladou ve společnosti. Navzdory tomu nebyl Hilsner nikdy soudně rehabilitován a za vraždu Hružové a Klímové nebyl nikdo jiný odsouzen. Hilsneriáda se znovu dostala do povědomí Čechů především v roce 2015, kdy osud Hilsnera zfilmovala Česká televize pod názvem *Zločin v Polné*.

3.3 Dozvuky hilsneriády v současnosti

Přestože Anežka Hružová byla zavražděna před více než sto lety, její smrt a následný soudní proces rezonují ve společnosti i v současnosti. Hilsneriáda je dodnes stěžejním symbolem pro český antisemitismus a české radikály či neonacisty. Příkladem může být případ předsedy strany Národní demokracie Adama Bartoše, jenž v březnu 2015 umístil u hrobu Anežky Hružové nenávislné letáky vůči Židům a byl za to soudem potrestán roční podmínkou. (Laudin, 2016)

Na Anežku Hružovou také odkazují některé antisemitské webové stránky, které lze považovat za demagogické, lživé a vzbuzující nenávisť proti náboženské skupině. Jedná se například o webovou stránku poslusnost.wordpress.com¹⁶ nebo hruzovaanezka.wordpress.com¹⁷. Stránky jsou mimo jiné věnovány „obětem judaismu“ a Židé zde jsou vykresleni jako nelítostní vrazi. Hilsneriáda je stále živým symbolem pro české radikální antisemitské kruhy.

Navzdory mnohým snahám nebyl Leopold Hilsner dodnes rehabilitován. Problémem je i fakt, že není jisté, do čí kompetence jeho případ spadá. Petr Vašíček v minulosti poukázal na to, že české úřady předávají Hilsnerovu rehabilitaci úřadům v Rakousku. Vídeňské soudy ale obdobně tvrdí, že Hilsnerův proces není v jejich kompetencích. (Vašíček, 1999, s. 143–145)

¹⁶ Z příspěvku *Češi a Židé* publikovaného 21. dubna 2008 na poslusnost.wordpress.com: „Obecně lze tedy neposlušně shrnout historická fakta slavným výrokem nejmenovaného génia: ‚pokud chtěl nějaký národ kdy prosperovat, musel si držet židy od těla‘. Ztotožnit se tímto výrokem není těžké, bohužel, pro dnešní dobu platí dvojnásob!“ (Češi a Židé, 2008)

¹⁷ Z příspěvku *Brutální vraždy zakořeněné v judaismu* publikovaného 3. února 2008 na hruzovaanezka.wordpress.com: „Chtěli zavraždit křesťanskou osobu, nevinnou dívku, aby z ní dostali krev. Všechno zamlouvání nic nepomáhá, ten účel vraždy zde byl. Světem běží zvěst, že jsou lidé, kteří usilují o bezživotí bližních, aby se zmocnili jejich krve. Je to příšerné, strašlivé. Člověk se vzpírá tomu uvěřit, my nevěříme pověstem a přece stojíme před faktem, které je dokázáno, které se nedá vyvrátit.“ (Brutální vraždy zakořeněné v judaismu, 2008)

Ačkoliv se hilsneriádě stále věnuje velké množství odborných publikací, právní rehabilitace Hilsnera se zdá i v budoucnu nepravděpodobná.

4 Metodika

Výběr periodik *Národní listy* a *Právo lidu* je odvozen od hypotézy vytvořené pro tuto práci – *Národní listy* budou o Leopoldu Hilsnerovi a Tomáši Garriguovi Masarykovi referovat s negativní konotací, *Právo lidu* se naopak o těchto osobách bude zmiňovat v pozitivním nebo neutrálním slova smyslu. Hlavní výzkumnou otázkou je tedy, jakým způsobem referují periodika *Národní listy* a *Právo lidu* o Leopoldu Hilsnerovi a jeho aféře. Dané hypotézy jsou vytvořeny na základě předpokladu, že poměrně nacionalistické mladočeské *Národní listy* budou na hilsneriádu pohlížet jako na boj Čechů proti Židům, *Právo lidu* podporované Masarykem se bude naopak vymezovat vůči nacionalismu a podporovat názory a postoje Masaryka. V rámci mediálního obrazu hilsneriády je žádoucí sledovat dvě názorově protichůdná periodika, která měla velký čtenářský dopad, ale v tehdejší mediální scéně nebyla považována za radikální či názorově silně vyhraněná.

Hlavním výzkumným cílem práce je analýza mediálního obrazu hilsneriády ve sledovaných periodikách. Tohoto stanoveného cíle bude dosaženo s pomocí historicko-srovnávací metody, jež nejlépe popíše odlišnosti v přístupu obou periodik. Konkrétně bude použita synchronní komparace, která paralelně zkoumá více objektů najednou v jednom časovém období. Klíčovým zdrojem údajů pro práce, jež využívají historicko-srovnávací metodu, jsou historické prameny, mezi které můžeme řadit například noviny jako prameny literární povahy. (Sedláková, 2014, s. 386) Pro tuto práci budou použity přesné kopie periodik *Národní listy* a *Právo lidu*, které se z větší části nacházejí v digitalizované podobě a jsou veřejně přístupné v digitální knihovně. Výjimku tvoří několik svazků *Práva lidu*, které je v originálních výtiscích možné zkoumat přímo v Archivu hlavního města Prahy a Vědecké knihovně v Olomouci v prezenční podobě.

Kritériem pro výběr relevantních textů je období mezi dubnem 1899, kdy došlo k vraždě Anežky Hružové, a červnem 1901, kdy byl Leopoldu Hilsnerovi trest smrti zmírněn na doživotní pobyt ve vězení. V tomto časovém úseku pak bude pozornost věnována především konkrétním významným okamžikům ve vývoji hilsneriády, jakými jsou kutnohorský soud a písecký soud nebo vydání Masarykovy brožury *Nutnost revidovati proces Polenský* a následné studentské demonstrace. Při analýze a komparaci jednotlivých textů bude tato práce sledovat i jejich rozsah a umístění v rámci celého výtisku. Stěžejní je právě komparace sledovaných periodik, kdy budou popsány rozdíly ve vytváření mediálního obrazu stejně jako jejich společné rysy.

Z výtisků budou vybrány texty obsahující klíčová slova, jako jsou Hilsner, Hrůzová, rituální vražda nebo Masaryk. Větší prostor bude dán delším textům, jež nejsou převzaty z jiných zdrojů a jejich autory jsou přímo redaktoři ze sledovaných periodik. Jelikož se počet textů zabývajících se hilsneriádou výrazně liší v závislosti na období, budou jednotlivé podkapitoly v analytické části práce seřazeny chronologicky. Nejprve se bude jednat o období před kutnohorským soudem, poté bude detailně přiblížen právě průběh soudu v Kutné Hoře, další podkapitola přiblíží období mezi kutnohorským a píseckým soudem a detailně bude následně popsán i průběh soudu píseckého.

V závěru analytické části práce budou dále představeny dvě podkapitoly, které vybočují z chronologického uspořádání. Z textů, které se věnují hilsneriádě, budou vybrány ty zabývajících se Masarykovou rolí v Hilsnerově aféře a vzhledem k jejich důležitosti jim bude v závěru věnována samostatná podkapitola. Texty informující o Masarykově roli v hilsneriádě zároveň vycházejí v odlišných článcích než texty zabývajících se procesem jako takovým a je tedy vhodné je v této práci oddělit. Poslední podkapitolou této části práce bude podkapitola zabývajících se mediálním obrazem hilsneriády z pohledu sledovaných periodik *Národní listy* a *Právo lidu*. Také tato podkapitola bude oddělena od chronologického řazení, aby mohl více vyniknout samotný mediální obraz, který sledovaná periodika v případě hilsneriády sama zaznamenávala.

5 Mediální obraz hilsneriády ve vybraných periodikách

Na začátek je třeba zmínit, že Národní listy věnují hilsneriádě o poznání větší prostor, než jak je tomu u Práva lidu. Zatímco Národní listy přináší větší množství krátkých zpráv o případu vraždy Anežky Hrůzové, u Práva lidu se jedná spíše o zprávy převzaté z jiných periodik nebo kritiku způsobu, jakým jiná periodika o Hilsnerově aféře informují. U obou sledovaných periodik je největší pozornost případu věnována v období kutnohorského a píseckého soudu, tedy září 1899 a říjen a listopad 1900. Tehdy články vychází každý den soudního procesu v rubrice Ze soudní síně v případě Národních listů a v rubrice Soudní síň v případě Práva lidu a jejich rozsah je obvykle i několik stran.

První texty, které informují o vyšetřování vraždy Anežky Hrůzové, pochází z dubna 1899, kdy bylo tělo nalezeno. Rozsah textů i jejich množství se pak zvyšují, když znovuožije myšlenka rituálních vražd spáchaných Židy a mezi obviněnými začne figurovat Leopold Hilsner. V této době dochází také k názorovému střetu mezi Národními listy a Právem lidu, které se jako jedno z mála periodik postaví na stranu obviněného Žida Hilsnera. Je ale potřeba zmínit fakt, že ideologický střet mezi těmito dvěma periodiky je zcela běžným po celý čas jejich vydávání, tedy před hilsneriádou i po jejím konci. Po kutnohorském soudu, jenž byl v obou periodikách velmi detailně zachycen, se ústřední postavou hilsneriády stává Tomáš Garrigue Masaryk, a to kvůli své brožuře *Nutnost revidovati proces Polenský*.

Na přelomu let 1899 a 1900 Národní listy na svých stranách Masaryka ostře kritizují, a to včetně jeho politické a akademické kariéry. Právo lidu se pak prakticky stáhne do role obhájce Masaryka a reaguje na negativní zprávy směrem k jeho osobě. Odsouzený Hilsner se znovu dostává do popředí zájmu až na jaře 1900, kdy je připravován písecký soud. Také tento soudní proces je velmi detailně sledovaný, po jeho konci ale masový mediální zájem o hilsneriádu silně ustupuje. V průběhu roku 1901 se obě sledovaná periodika omezují pouze na stručné zprávy o dalším vývoji hilsneriády, poslední relevantní články pak pochází z června 1901, kdy byl Hilsnerovi zmírněn trest smrti na doživotí. I v dalších letech vychází stručné články o Hilsnerově omilostnění nebo jeho smrti v roce 1928, mediální zájem o hilsneriádu ale prakticky končí v létě 1901.

Většina článků vychází až na stranách tři nebo čtyři a jen málokdy jsou opatřeny titulkem. Výjimku tvoří články informující o píseckém a kutnohorském soudu, které se často dostávají již na titulní stranu, a články o Masarykovi v Národních listech, na které autoři upozorňují zvýrazněnými titulky s jeho jménem. Absence titulků a umístění na zadních stranách ale

neznamená, že by byl hilsneriádě ve sledovaných periodikách věnován malý mediální prostor. Tehdejší periodika se jako stranická média věnují nejvíce problematice politiky a zasedání parlamentu a ostatní témata uvádějí v krátkých zprávách v rubrice Různé zprávy v případě Práva lidu nebo Denní zprávy v případě Národních listů. Ačkoliv je tedy hilsneriáda velkým fenoménem tehdejší doby, ani tento případ nerozbil tradiční stranické zaměření periodik.

5.1 Situace před kutnohorským soudem

Soud s Leopoldem Hilsnerem obviněným z vraždy Anežky Hružové začal v Kutné Hoře 12. září 1899. Média ale o celé kauze informovala již v průběhu vyšetřování. První článek v Národních listech, pochází z 11. dubna¹⁸, přičemž Hružová byla zavražděna 29. března a její tělo poté objeveno 1. dubna. Ještě před začátkem kutnohorského procesu dávaly Národní listy celé kauze poměrně velký prostor, jednotlivé příspěvky se ale neobjevovaly na předních stranách. Oproti tomu pro Právo lidu byla vražda Anežky Hružové v tomto období spíše stínovým tématem, jemuž se autoři více věnovali spíše z pohledu boje proti antisemitismu a nacionalismu než z pohledu vyšetřování vraždy. První článek k hilsneriádě vyšel v Právu lidu až 18. dubna a zabýval se kritikou pověry o rituální vraždě.

Před začátkem kutnohorského soudu se Národní listy případu nejvíce věnovaly v dubnu a květnu 1899. Velká pozornost je věnována především obviněnému Karlu Jandovi, kterého se autoři opakovaně zastávají a v rozsáhlejších příspěvcích vysvětlují jeho nevinu. Obhajoba Karla Jandy v Národních listech je doprovázena obviňováním Leopolda Hilsnera z vraždy – jeho jméno v periodiku poprvé zazní již 12. dubna, ale v nepřesné podobě jako „Hülmer“¹⁹. Obě sledovaná periodika Hilsnerovo jméno uvádí nesprávně v různých podobách až do začátku kutnohorského procesu.

Jak bylo uvedeno výše, sociálně demokratické Právo lidu se vyšetřování vraždy Anežky Hružové věnuje méně než Národní listy. Obecná fakta o průběhu vyšetřování a podezřelých většinou přebírá z jiných periodik, povětšinou z Pražských novin, a do jejich znění nijak nezasahuje. Nechává je tedy v původní podobě včetně ideologického zabarvení, ačkoliv Pražské noviny nejsou sociálně demokratický tisk. Z toho lze vyvozovat, že samotná vražda nebyla pro média tak atraktivní jako skutečnost, že vražda byla možná spáchána Židem

¹⁸ Příspěvek v Národních listech z 11. dubna se věnuje spíše postavě podezřelého Karla Jandy než vraždě Anežky Hružové. Mladík židovského původu Leopold Hilsner je zmíněn až v příspěvku o den později.

¹⁹ V příspěvku z 12. dubna se píše: „[...] *V okolí Polné rozšířila se pověst, že židé jsou ve spojení se zavražděním Anny Hružové [...] Pro podezření z vraždy na Anně Hružové spáchané zatčen byl israelitský obuvník Hülmer.*“ (Národní listy, 12. dubna 1899, s. 4 v ranním vydání)

z náboženských důvodů. Této možnosti se věnovaly pouze Národní listy, je tedy pochopitelné, že před záříjovým kutnohorským soudem je hilsneriáda v Právu lidu okrajovým tématem. Ani podezřelý Karel Janda, jenž je často zmiňován v Národních listech, nedostává v Právu lidu takový prostor. Jeho autoři spíše napadají myšlenku rituální vraždy, než aby se snažili hledat skutečného pachatele. Na začátku vyšetřování v dubnu 1899 se autoři také domnívají, že mnohem větší smysl než rituální vražda by dávalo, kdyby byl čin spáchán nekrofilem.²⁰ Fakt, že byl čin zřejmě motivován sexuální deviací, autoři Práva lidu ostatně prosazují během celého trvání Hilsnerovy aféry.

Redakce Národních listů mezitím opakovaně staví do protikladu Jandu a Hilsnera, přičemž Jandy se zastává a Hilsnera naopak bez předložení faktů nebo názorů odborníků částečně obviňuje z vraždy Hrůzové. Dne 26. dubna vyšlo v Národních listech: „*Jiná verze opět tvrdila, že stala se vražda rituální. Následkem toho došlo v Polné ku značným nepokojům. Pro podezření z vraždy byl zatčen jistý Hülsner, jenž všeobecně v Polné pokládán za člověka nebezpečného a černého skutku takového úplně schopného. Hülsner, židovského původu, nalézá se doposud ve vazbě u krajského soudu v Kutné Hoře. [...]*“ (Národní listy, 26. dubna 1899, s. 3 v ranním vydání) Oproti tomu o Karlu Jandovi 28. dubna Národní listy napsaly: „*[...] Pátrali jsme po důvodech, které měly za následek vyslovení podezření na Jandu. Podrobnosti, které jsme zjistili, dokazují, že tvrzení, Jandy z vraždy podezřívající, jsou pouhými mydlíkovitými balonky. [...]*“ (Národní listy, 28. dubna 1899, s. 4 v ranním vydání)

Ve stejném příspěvku, tedy z 28. dubna, pak poprvé zazní i označení případu jako „*polenské dreyfusiády*“. Píše se zde: „*[...] pražskou veřejností polenskou dreyfusiádou nazývané. Zpráva úřední především hleděla vyličit Jandu jako zhovadilce. Jest sice pravda, že byl nemírnému pití oddán, ale četní svědkové [...] líčí Jandu jako člověka nanejvýše mírného.*“ (Národní listy, 28. dubna 1899, s. 4 v ranním vydání) V označení „*polenská dreyfusiáda*“ je zároveň cítit i negativní postoj k zastáncům francouzského důstojníka Dreyfuse, jenž se obecně více objevoval u obyvatel Prahy a umírněnějších staročeků. Provázání dreyfusiády a hilsneriády trvá po celou dobu polenské aféry a Národní listy se k tomuto přirovnání vrátí především v souvislosti s Masarykem, jehož označí za českého Zolu.

Další článek v Právu lidu, který není pouhým stručným výčtem informací, vychází 14. května. Právo lidu zde uvádí, že Janda byl z vazby propuštěn. Ačkoliv jej jeho autoři

²⁰ Z příspěvku z 18. dubna: „*[...] Příčinou vraždy v Polné jest tak zvaná nekrofilie, zvrhlost to, již neznámý posud pachatel byl stížen. [...]* Tvrzení to podporuje a vysvětluje celá řada okolností, jež s nálezem mrtvoły byly ve spojení a které téměř ve všech kriminalistických dílech jsou uvedeny.“ (Právo lidu, 18. dubna 1899, s. 11)

z vraždy nijak neobviňují, konstatují, že už je pouze otázkou času, kdy bude zatčen Hilsner. To komentují následovně: „[...] Nežli bude lze přinést zprávy o soudním přeličení záležitosti té se týkající, třeba jest, aby obyvatelstvo v okolí Polné, které v mylném domněni dosud trvá, že spáchána byla u Polné vražda rituelní, bylo spokojeno.“ (Právo lidu, 14. kvatna 1899, s. 5) Během jara a léta 1899 se Právo lidu vymezuje vůči obviněním z rituální vraždy, ve výrocích jednotlivých autorů se ale kromě sarkasmu neobjevují žádné radikální výroky. V tomto úryvku jako by autoři Práva lidu pouze stroze konstatovali skutečnost, s níž nesouhlasí.

Ke konci května a během léta 1899 opouští Národní listy tolikrát zmiňovaný střet Jandy a Hilsnera a informují o chystaném soudním procesu v Kutné Hoře. Zde lze najít i několik krátkých věcných příspěvků, které shrnují základní fakta o připravovaném procesu. Zároveň se ale Národní listy drží obvinění Hilsnera z vraždy ještě před vynesení rozsudku a vykreslování jeho osoby v negativním duchu. V příspěvku z 2. května například zazní, že Hilsner vedl „zpuštělý život“, v příspěvku z 26. července je Hilsner nazván „pobudou“. Celkově ale lze říci, že negativní rétorika Národních listů vůči Hilsnerovi postupně graduje, a ještě na jaře 1899 se čtenáři neseťkávali s tak ostrými výroky.

Příspěvek z 26. července informuje o připravovaném soudu následovně: „[...] Jasný obraz o polenské události teprve podán bude průvodním řízením, při němž zajisté přijdou najevo i motivy, které pachatele přiměly ku spáchání krvavého zločinu. [...]“ (Národní listy, 26. července 1899, s. 3 v ranním vydání) Autor textu přímo neobviňuje Leopolda Hilsnera z vraždy, je ale zjevné, že naráží na možnosti rituální vraždy. Tohoto motivu se Národní listy drží po celé období před kutnohorským soudem během jara a léta 1899. Záříjový soud pak sice Hilsnera shledá vinným z vraždy Hrůzové, rituální vraždu jako motiv ale odmítne. Národní listy dále informují také o hledání kompliců a o obhájci doktoru Auředníčkovi, na něhož ale nijak neútočí.

Ačkoliv Právo lidu věnuje hilsneriádě obecně menší prostor než Národní listy, je zajímavé zmínit i poměrně velký prostor, který je zde v první polovině roku 1899 věnován francouzské dreyfusiádě. Příspěvek z 22. června je například uveden větou: „Nacionalisté a militaristé zuřivě pracují, aby připravili znovu náladu proti Dreyfusovi.“ (Právo lidu, 22. červen 1899, s. 2) Pozoruhodné je nejen samotné zastávání se francouzského důstojníka Dreyfuse, ale právě i prostor, který si Právo lidu na zahraniční aféru vyhradilo. V průběhu léta 1899 se Právo lidu francouzskému důstojníkovi věnuje téměř stejně jako hilsneriádě. Oproti tomu Národní listy, které poměrně detailně informovaly o Hilsnerově případu, se dreyfusiádou tolik nezabývaly. Dne 8. června pak Právo lidu upozorňuje na problematiku Hilsnerovy obhajoby, jelikož se do

té doby nenašel žádný advokát, a zároveň kritizuje advokáty, kteří Hilsnerovu obhajobu odmítli.²¹

5. 2 Mediální obraz soudu v Kutné Hoře

Soud s Leopoldem Hilsnerem, obviněným z vraždy Anežky Hružové, začal 12. září 1899. K odsouzení trestu smrti došlo již 16. září, kdy kutnohorský soudní proces skončil. K analýze mediálního obrazu kutnohorského soudu je potřeba dodat, že byl ostře sledován všemi významnými dobovými periodiky. Národní listy vydávaly dva výtisky denně – ráno a odpoledne –, oproti tomu Právo lidu mělo pouze ranní vydání. Z toho důvodu je k analýze mediálního obrazu k dispozici více výtisků Národních listů.

5. 2. 1 Začátek kutnohorského soudu

Národní listy se začátku soudního řízení s Hilsnerem věnují ve vydání z 12. září na čtyřech stranách včetně strany titulní a proces je tak tento den zdaleka nejsledovanější žurnalistickou událostí. V několika článcích je podrobně sledován probíhající soud včetně zaznamenaných svědeckých výpovědí i připomenutí samotné vraždy Hružové. V tomto vydání se také poprvé objevují explicitní antisemitské výroky. Nesignovaný autor si například všimá Hilsnerova fyzického vzhledu následovně: „*Hilsner je zjev přímo apatický. Bezvousý, vystupujícími lícními kostmi zpitvořený, jinak zcela významu prostý obličej jakoby potutelně se šklebil, oči postrádají živoucího lesku a nos, vyčnívající nad kosou, pološpičatou bradu, jest zřejmým věštitelem a nepopiratelnou známkou orientálského původu Hilsnerova.*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 2 v odpoledním vydání) Velký nos nebo špičatá brada jsou dodnes antisemity považovány za znaky židovského původu. Autor zde tak nenapadá pouze Hilsnera jako možného pachatele vraždy, ale i židovský národ jako takový. Tyto fyzické znaky jsou zde dávány do souvislosti s něčím špatným a nebezpečným.

Autor jiného článku, otištěného na stejné straně, se oproti tomu zaměřil na Hilsnerovy vlastnosti. „*Mezi lidmi požíval Hilsner, dle povšechného úsudku svědků, pověsti velmi nekalé, nicotné. Byl zkažených mravů, pouhý lenoch a ničema, [...] A také chlípností býval ovládán tou měrou, že dokonce při jisté příležitosti vyhrožoval jedné z dřívějších milenek i smrtí.*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 2 v odpoledním vydání) Stejný autor dále v textu argumentuje svou

²¹ Mimo jiné zde stojí: „*Vlastenecký tisk se vychloubá, že dr. Pacák odmítl žádost Hilsnerovu, aby jej před porotou hájil. Kdyby byl Hilsner boháčem, zajisté by jej mladočeský advokát neodmítl, vždyť teprve před několika dny hájil židovské bankrotáře [...].*“ (Právo lidu, 8. června 1899, s. 5)

povinností informovat čtenáře o procesu zcela objektivně a nestranně.²² Za tímto výrokiem následuje několik článků, jež popisují případy údajných rituálních vražd spáchaných Židy na různých místech v Evropě.²³ Celkově je v Národních listech vidět určitá gradace antisemitismu a rasismu od začátku hilsneriády, která vydáním z 12. září vyvrcholila.

V příspěvcích v Národních listech z 12. září se zároveň objevuje i jistá dramatická a hra s emocemi čtenáře, která se v předchozích měsících ve spojitosti s polenskou vraždou nevyskytovala v takové míře. Autoři zde používají fráze jako „*jeden z nejsenzačnějších trestních procesů*“, „*s nedočkavou dychtivostí žádostivy jsou nepřehledné řady, ba sta tisíce lidí*“ nebo „*prolitá krev prostičké dívky*“. Celý text se tak snaží ve čtenáři probudit emoce. Hrůzová je v článcích vykreslována jako nevinná a prostá dívka, oproti tomu Hilsner jako nebezpečný zločinec. Texty se zároveň snaží také probudit lítost a soucit s matkou Hrůzové.²⁴

Kvůli absenci odpoledního vydání vychází první článek v Právu lidu vztahující se ke kutnohorskému soudu až 13. září. Oproti Národním listům ale není umístěn na titulní stránce, ale až na straně čtyři v pravidelné sekci Soudní síň. Ačkoliv tedy dává hilsneriádě menší důležitost, věnuje se i tak soudnímu procesu na několika stranách. I Právo lidu přináší čtenářům popis soudních událostí a ty prokládá vlastním pohledem na celou situaci.

Hned v prvním odstavci prvního článku například nesignovaný autor připomíná důležitost presumpce nevinny, odmítá možnost rituální vraždy a jasně se staví proti antisemitským náladám: „*Existence činu, za jaký se označuje vražda polenská, dosud nikdy prokázána nebyla a jest hotovým nesmyslem ztotožňovati s existencí takových činů – jež dosud ani prokázány nebyly – veškeré židovstvo jako celek, veškeré to židovstvo inteligentní, s moderními názory na svět. stojící dle svého politického myšlení v táboře již kterémkoliv.*“ (Právo lidu, 13. září 1899, s. 4) Zajímavé je i to, že silně stranický sociální deník se zde explicitně staví proti antisemitismu bez ohledu na politické přesvědčení konkrétních Židů. Většina textu ale obsahuje pouze přepis svědeckých výpovědí a popis události na základě faktů a od textů v Národních listech ze stejného dne se tak až na pár subjektivních hodnocení příliš neliší.

²² Autor v článku mimo jiné upozorňuje: „*Prosti a daleci všech úmyslů, abychom snad přidávali se k jedné či druhé straně zastanců volných náhledů u věci samé, považujeme za žurnalistickou povinnost, zmínit se se stanoviska zcela objektivního o tom, jak se před lety dostala i otázka tzv. vraždy rituální na denní světlo. [...]*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 2 v odpoledním vydání)

²³ Je zde zmíněna především práce Augusta Rohlinga, která je silně antižidovská a částečně ovlivnila i růst antisemitismu v Rakousko-Uhersku. Autor zde poukazuje na práci Rohlinga, podle které jsou v židovství rituální vraždy přípustné, a vysvětluje, že kvůli přísné cenzuře Rohlingovy práce se k tématu nemůže více rozepsat.

²⁴ V jednom z článků z 12. září autor popisuje události zmizení Anežky Hrůzové. Po zjištění matky Hrůzové, že se její dcera ztratila, „*[...] stará, zoufale nařikající žena přišla domů celá zdrcena. [...]*“

Národní listy se soudnímu řízení věnují velmi důkladně. Součástí textů je i detailní popis události vraždy, ve kterých autor tučným písmem zdůraznil informace o množství nalezené krve na místě činu.²⁵ Ačkoliv se tedy autoři daných příspěvků snaží věcně informovat o událostech vraždy, domnělé důkazy vůči Hilsnerovi jsou zde zvýrazněny. Tučně a větším písmem jsou napsány i pasáže o velkém noži jako vražedné zbrani, stejně jako fráze: „*vražda vykonána byla se zvláštní ukrutností způsobem zákeřnickým*“. V tomto detailním popisu události vraždy se ale zároveň nenachází žádné explicitní antisemitské výroky nebo polemiky o Hilsnerově vině.

Několik odstavců v rozsáhlých článcích z 12. září je věnováno i vztahu mezi Hrůzovou a Hilsnerem. Jak již bylo uvedeno dříve v kapitole o událostech hilsneriády, Hilsner a Hrůzová se neznali. Poručník Hrůzové a její matka měnili svou výpověď v průběhu několika měsíců a u kutnohorského soudu nakonec oba tvrdili, že Hilsner Hrůzovou pronásledoval a ona se ho bála. (Černý, 1990, s. 16–17) Autor článku v Národních listech obviňuje Hilsnera ze lži a to, že Hrůzovou znal, a dokonce ji považoval za svou dívku, považuje za dostatečně prokázané.²⁶

Poměrně velký prostor je v článcích v Národních listech věnován i výpovědím jednotlivých svědků, ačkoliv si mnozí z nich protiřečí. Nejspíše nejdůležitější svědkyní v procesu byla již zmíněná Johana Vomelová. Se skutečností, že v Hilsnerovi nepoznala muže, kterého potkala blízko místa činu, Národní listy pracují následovně: „[...] *Odvolávala se přitom na své nehorázně leknutí. [...] Nicméně však prohlašovala svědkyně, že se výška, rovnost i štíhlost těla Hilsnerova shoduje s týmiž známkami neznámého muže. [...]*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 4 v odpoledním vydání) Samotná interpretace svědeckých výpovědí je tak ze strany Národních listů poměrně manipulativní. V závěru večerního čísla se pak různí autoři zabývají Hilsnerovým oblečením a nožem. Spíše než o informování ze soudní síně, se ale jedná o dokazování Hilsnerovy viny a přesvědčování čtenářů.²⁷ Právo lidu se oproti tomu více zaměřuje na čistá fakta a jejich o poznání kratší text je tak více objektivní.

²⁵ Zvýrazněná je například následující pasáž: „*Jak z ohledání zevního, tak i z ohledání vnitřního tvrdí znalci s určitostí, že mrtvola Anežky Hrůzové skorem úplně vykrvácela byla a že stopy nalezené krve neodpovídaly množství krve, která by se při takovém způsobu smrti v okolí mrtvoly s určitostí očekávat dala.*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 3 v odpoledním vydání)

²⁶ V jednom z textů se mimo jiné píše: „*Hilsner hned na počátku úředního vyšetřování tvrdil soudci se vši rozhodností do očí, že prý Anežku Hrůzovou ani nezná. Ale již toto prvé tvrzení objevilo se naprosto lichým a nepravdivým.*“ (Národní listy, 12. září 1899, s. 3 v odpoledním vydání)

²⁷ Mimo jiné se jedná o zavádějící výroky jako „*dle největší pravděpodobnosti shledané skvrny pocházejí od krve*“ nebo „*nalezen byl pár šedivých kalhot, jež však tehda – bůh ví z jakých příčin – zabaveny nebyly.*“

5. 2. 2 Průběh soudního řízení v Kutné Hoře

Odpolední vydání Národních listů se detailně věnovalo kutnohorskému soudu s Hilsnerem i 13. září. Druhý den soudu znovu probíhaly svědecké výpovědi a zpravodajové Národních listů je v nezměněné podobě přepisovali. Z odpovědí svědků je zřejmé, že se klonili na stranu Hilsnerova odsouzení,²⁸ samotné Národní listy ale výpovědi nijak neinterpretují. Podobná je i situace v Právu lidu v následujících dnech soudního procesu, tedy ve vydáních ze 14., 15. a 16. září. Autoři se soustředí na přepis svědeckých výpovědí a do jejich znění nijak nezasahují.

Ve většině z Hilsnerových výpovědí, zachycených v obou periodikách, je patrné, že otázkám, které mu jsou pokládány, nerozumí. Na otázku, zda má nějaké námitky, odpověděl: „*Ne, nepřejí si dát žádnou otázku.*“ Dále například na dotaz, co říká na výpověď poručníka Hružové, opakuje Hilsner, že Hružovou neznal. Jak je patrné z poznámek v textech Národních listů, každá Hilsnerova zmatená odpověď vyvolala silné reakce u přihlížejících. Z přepisu soudního jednání je také zřejmé, že i samotné otázky předsedy soudu byly v několika případech zavádějící.²⁹ I 14., 15. a 16. září Národní listy přinášejí přesný přepis svědeckých výpovědí. Autoři zde nevynechávají ani námitky Auředníčka a jeho poukazování na zjevné protirečení v několika svědeckých výpovědích.³⁰ Lze tedy konstatovat, že o průběhu soudu neinformují Národní listy výrazně zavádějícím způsobem. Zavádějící je totiž samotné soudní řízení, jež ale Národní listy pouze přepisují.

Jinak je tomu ale v případě informace o kalhotách nalezených u Hilsnerovy matky. Na těch bylo objeveno několik skvrn červené barvy, jež ale odborníci s určitostí neoznačili za stopy od krve. Autoři Národních listů k tomu dodali toto vyjádření: „*K úsudku našemu, že jest to krev lidská, vedla nás okolnost, že při mikrometrickém měření průměr tělisek jest 7 mikromilimetrů, což jest průměr rudých krvinek.*“ (Národní listy, 15. září 1899, s. 4 v ranním vydání) Žurnalisté z Národních listů se dopouštějí závěrů, které odmítli odsouhlasit soudní znalci. Právo lidu naopak ke kalhotám se skvrnami jako důkazu uvádí ve vydání z 15. září následující: „*Soudní*

²⁸ Poručník Hružové například na otázku, zda by se Hilsnera bála, odpověděl: „*Mám za to, že by se byla tohohle cvrčka přece nelekla. Proto musilo jich býti na ni víc.*“ Dále na otázku, zda Hilsnera znala, odpověděl: „*Prý si ji Hilsner často prohlíží vždy od hlavy k patě a že má před ním strach.*“ Padla také otázka na vztah mezi Hružovou a jejím bratrem Janem, jenž byl zprvu považován za podezřelého. „*Jan jest vůbec hodný hoch a měl Anežku od srdce rád.*“ (Národní listy, 13. září 1899, s. 3 v odpoledním vydání)

²⁹ Některé otázky předsedy soudu například naváděly svědky ke správným odpovědím. Jednou z nich je i dotaz, jakou chůzi měl člověk, který byl viděn s Hilsnerem. Svědkové si mezi sebou předávali svědeckví o kulhajícím Židovi, jehož však nikdy nevypátrali.

³⁰ V den vraždy Hružové si například někteří svědkové vybavují dešť, jiní jsou ale přesvědčeni, že svítilo slunce. Svědecké výpovědi se rozcházejí i ohledně oblečení, jež měl mít Hilsner v den vraždy na sobě. Většina svědků byla na chybu ve výpovědi upozorněna, a tak ji rychle změnili.

znalec opakuje ještě jednou, že to byla s největší pravděpodobností krev lidská. Říká s největší pravděpodobností, poněvadž veškeré zkoušky s vybledlými skvrnami se nezdařily.“ (Právo lidu, 15. září 1899, s. 5)

V ranním vydání Národních listů z 16. září již žurnalisté čekají na závěry soudu. Mimo jiné také upozorňují, že matka a teta Hilsnera si vyžádaly policejní ochranu při cestě domů. Je zde ale zdůrazněno, že k žádnému pokusu jim ublížit nedošlo. Kromě přepisu svědeckých výpovědí se zde autoři zabývají i dokazováním na místě činu. Závěry komise, včetně těch, když se jasně prokázalo, že svědci lhali,³¹ jsou zde uvedeny nezměněné.

Právo lidu používá při zaznamenávání svědeckých výpovědí nepřímou řeč a vkládání vlastní interpretace je tak snazší, než jak je tomu u Národních listů, které výpovědi přepisují doslovně a v přímé řeči.³² Jinak jsou texty informující o průběhu soudního řízení v Kutné Hoře spíše připomenutím faktů a předložením svědeckých výpovědí. Z toho důvodu se texty Práva lidu a Národních listů v tomto období příliš neliší, ve většině případů dokonce obě periodika přinášejí i totožné svědecké výpovědi.

5. 2. 3 Vynesení prvního rozsudku nad Hilsnerem

Leopold Hilsner byl odsouzen k trestu smrti za vraždu 16. září 1899. Soudní jednání začalo v sedm hodin ráno a Národní listy tak první informace o rozhodnutí kutnohorského soudu přinášejí ve svém odpoledním vydání. Jedná se opět spíše o podrobný popis průběhu soudu, prostor je věnován řeči vrchního žalobce nebo porotě. Návrhy obhájce Auředníčka na předvolání dalších svědků jsou zamítnuty.

Text ze 17. září v Právu lidu informuje o posledním dni soudu velmi podobným způsobem. Na několika stranách přinášejí obě periodika nejdůležitější části závěrečné řeči státního žalobce. Následuje i poměrně dlouhý přepis závěrečné řeči obhájce Hružových Baxy, v níž Baxa nepřímo označuje rituální vraždu jako motiv,³³ ačkoliv Hilsner nebyl odsouzen na základě

³¹ Soudní komise na místě činu i přímo v obci Polná ověřovala svědecké výpovědi. V několika případech pak bylo dokázáno, že na uvedenou vzdálenost či po setmění nemohlo být možné rozeznat Hilsnera nebo jeho případné společníky. Informace o těchto smyšlených výpovědích svědků Národní listy přinášejí bez subjektivních poznámek.

³² Příkladem drobné vlastní interpretace je tato krátká ukázka z vydání Práva lidu ze 14. září 1899: „Dále vyslýchan rolník Jakub Coufek, který o celé věci nevěděl nic závažného a svými boдрými výpovědmi rozesmál několikrát celý porotní sál. Pěšák k němu přišel pro med, ale o tom, že viděl v lese nějaké lidi, neřikal nic, ačkoliv velice rád povídá.“ (Právo lidu, 14. září 1899, s. 6)

³³ V závěrečné řeči Baxy zaznělo mimo jiné: „Pachatelé netušili, že by jejich zločin tak brzo mohl býti vyzrazen. [...] Spoléhalo se na sto jiných případů, ve kterých se podařilo podobné vraždy utajit.“ (Národní listy, 17. září 1899, s. 4 v ranním vydání) V kontextu poměrně dlouhé řeči s antisemitskými prvky a několika polemikami nad množstvím krve nalezeném na místě činu je zřejmé, že podobnými vraždami, které se podařilo utajit, myslí Baxa rituální vraždy spáchané Židy.

žádného konkrétního motivu vraždy. Právo lidu i Národní listy pak přepisují i projev obhájce Auředníčka, který se vymezuje vůči rituální vraždě, na niž poukázal Baxa.³⁴

Rozhodnutí o Hilsnerově vině přinášejí Národní listy v ranním vydání ze 17. září tímto způsobem: „*Rozsudek poroty, [...] přivítán byl obecnstvem pod okny krajského soudu shromážděným potleskem a voláním slávy porotcům. Na odsouzeného Hilsnera rozsudek zvláštního dojmu neučinil; přijal jej zcela vlažně a lhostejně.*“ (Národní listy, 17. září 1899, s. 4 v ranním vydání) Odsouzení Hilsnera k trestu smrti oběšením autoři Národních listů nijak nehodnotí. Popisují, jak rozsudek vyvolal všeobecnou radost v plné soudní síni.³⁵ Právo lidu informuje o finálním rozhodnutí soudu až v samém závěru textu ze 17. září. Stejně jako Národní listy zdůrazňují autoři Práva lidu nadšení lidí v ulicích i v soudní síni, přikládají ale i krátkou zprávu o nepokojích, které rozsudek mezi lidmi v Polné vyvolal.³⁶

5.3 Situace po kutnohorském soudu

Po kutnohorském soudu se sledovaná periodika zabývala přímými následky Hilsnerova odsouzení i přiznáním k vraždě v září 1899. Ačkoliv se obě události prolínají, pro lepší přehlednost budou rozděleny do dvou podkapitol. Přiznání Hilsnera a jmenování jeho kompliců bylo totiž v obou periodikách detailně sledováno. Kapitola o reakci Tomáše Garrigua Masaryka a vydání jeho brožury bude zkoumána samostatně, protože se této problematice obě periodika věnují rovněž detailně.

5.3.1 Přiznání Leopolda Hilsnera

Národní listy a Právo lidu se rozhodnutí soudu věnují ještě během září 1899, jedná se především o krátké zprávy informující o doznání Hilsnera a udání jeho dvou kompliců. Dne 22. září Národní listy v ranním vydání informují o domnělém přiznání Hilsnera, jenž měl údajně jmenovat i své komplice. V závěru textu ale upozorňují, že informace není ověřená. Stejným způsobem o Hilsnerově přiznání informuje i Právo lidu 23. září. K domnělému přiznání se Národní listy vrací ještě další den, tedy 23. září, kdy informují o komplicích vraždy. Tyto skutečnosti, jež se později ukázaly jako mylné, komentuje nesignovaný autor v Národních

³⁴ Baxa na Auředníčkovu řeč reaguje slovy: „*Z průvodního řízení bylo jasno, že se pachatelům jednalo o zachycení krve.*“ (Národní listy, 17. září 1899, s. 4 v ranním vydání)

³⁵ „*Když vyšel Baxa ze soudní budovy, byla mu zástupem na ulici provolána sláva. [...] Také volání Slávy porotcům bylo slyšeti.*“ (Národní listy, 17. září 1899, s. 4 v ranním vydání)

³⁶ Na samém konci textu ze 17. září přidává Právo lidu zvláštní telegrafní zprávu: „*Večer došlo na náměstí k demonstracím, jež nebyly velkých rozměrů, četnictvo zjednálo záhy klid.*“ (Právo lidu, 17. září 1899, s. 5)

listech následovně: „*Všichni ti, kdož pochybovali o vině Hilsnera a láteřili na porotce, jsou nyní zdrčení.*“ (Národní listy, 23. září 1899, s. 4 v odpoledním vydání)

K Hilsnerově přiznání se Právo lidu vrací i 24. září, kdy věcně informuje o nových skutečnostech. Oproti tomu Národní listy vydávají ve stejný den poměrně dlouhý text k Hilsnerově přiznání, včetně reportáže speciálního zpravodaje Národních listů, jenž přináší svědectví o Hilsnerových pocitech ve velmi emotivní a přibarvené zprávě. Jedná se například o vyjádření: „*Viděl jsem jej v té chvíli opravdu pohmutého a již od těch okamžiků pozoroval jsem, že se Hilsner k čemusi zvláštnímu připravuje, ba nechtěl jsem pochybovati o tom, že se snad ještě do večera k činu přizná.*“ (Národní listy, 24. září 1899, s. 2 v ranním vydání) Jak ale bylo uvedeno v některých citacích v předešlé podkapitole, Národní listy původně tvrdily, že Hilsner přijal rozsudek lhostejně a nezúčastněně.

Zpráva o přiznání je velkou událostí i ve vydání Národních listů z 25. září. Autoři zde opakují fráze z předešlých textů, tedy že o vinně Hilsnera nemůže být pochyb, a oceňují svědky a porotce. Na adresu těch, kteří bojovali proti Hilsnerově odsouzení, se píše: „*Lidé ti síru a oheň sesílali na hlavy porotců, vynadali jim slovem i písmem a teď všichni ti krtkové zalezli do děr a štěrbin.*“ (Národní listy, 25. září 1899, s. 2 v ranním vydání) V tomto vydání se poprvé objevuje jméno Marie Klímové v souvislosti s Leopoldem Hilsnerem jako možným vrahem. Autoři Národních listů polemizují, zda vrahem Klímové může být znovu Leopold Hilsner. Oproti tomu tento den Právo lidu znovu informuje o přiznání Hilsnera věcně a stručně v krátkém textu a čeká na další informace.

V následujících několika dnech se Národní listy v poměrně krátkých zprávách zabývají zatčením a vyslýcháním dvou mužů židovské národnosti Josua Erbmana a Šalamouna Wassermanna, jež Hilsner označil jako spolupachatele. Autoři Národních listů zároveň po celý průběh tohoto vyšetřování upozorňují na nesrovnalosti a předpokládají, že Hilsner v poslední výpovědi lhal. Jeho doznání k vraždě ale zároveň pokládají za uzavření otázky jeho vinny. O finálním stáhnutí zatykače na oba Hilsnerovy domnělé komplice informují Národní listy 2. října 1899. V jejich případě ve svých článcích nikdy neporušili presumpci nevinny.

Pouze krátké zprávy k dalšímu směřování vyšetřování přináší v následujících dnech i Právo lidu. Hilsnerovo přiznání autoři nijak nenapadají a nezastávají se jej. Ve výtisku z 29. září už ale informují o tom, že domnělí spolupachatelé mají alibi a je tedy možné, že Hilsner lhal i ve věci svého přiznání. Ve stejném článku také uvádí směrem k ostatním periodikům: „*Zaznamenává se ovšem pravda s domněnkou, skutečný fakt s pouhými lidskými povídačkami*

a poněvadž na kompletních místech se vše dosud nejpřísněji tají, mění se všechny tyto novinářské zprávy jako duhové barvy.“ (Právo lidu, 29. září 1899, s. 7) Naráží tím zřejmě na fakt, že například i Národní listy interpretovaly informaci o Hilsnerově přiznání jako zřejmý fakt a postupně je pak upravovaly podle vývoje vyšetřování. O propuštění obou údajných spolupachatelů z vazby informuje Právo lidu 6. října s poznámkou, že Hilsner lhal ze strachu před šibenicí. Právo lidu se celkově věnuje Hilsnerovu přiznání a vyšetřování spolupachatelů podstatně méně a v kratších textech, než jak je tomu u Národních listů.

5. 3. 2 Reakce na Hilsnerovo odsouzení

Ani po rozhodnutí soudu se Právo lidu neztotožňuje s rozsudkem a popírá Hilsnerovu vinu. Například ve článku z 22. září polemizuje nad možností, že zachycenou krev Hružové potřeboval vrah pro vlastní zvrácené potřeby, protože se jednalo o psychicky nemocného člověka. Zároveň také upozorňuje, že Hilsner byl podle všeho duševně v pořádku a takto motivovanou vraždu tedy spáchat nemohl.³⁷

V Národních listech je bezprostřední reakcí na kutnohorský soud článek z 23. září, v němž se autoři vymezují vůči obvinění z antisemitismu: „*Či snad má právo na ochranu, protože je židem, a hrozná smrt Anežky Hružové nevolá po spravedlnosti a běda tomu, kdo žádal by objasnění záhadné smrti, protože je v souvislosti právě s individuální Mojžíšova vyznání?*“ (Národní listy, 23. září 1899, s. 2 v ranním vydání) V období bezprostředně po kutnohorském soudu je toto obvyklá rétorika Národních listů. Autoři upozorňují na to, že židovské vyznání Leopolda Hilsnera nemá s jeho odsouzením žádnou spojitost. Upozorňování na antisemitské nálady je podle nich právě naopak snaha využít vyznání k zakrytí zločinů. Během podzimu se Národní listy věnují také reakci politiků na sněmovní jednání o kutnohorském soudu a rituální vraždě, to však pro účely této práce není relevantní.

Dne 12. října přebírá Právo lidu krátkou informaci z vídeňského listu Neue Freie Presse, který v telegramu tvrdí, že Hilsner je nevinný a bylo naopak zahájeno vyšetřování s matkou a bratrem Anežky Hružové.³⁸ V závěru textu ale Právo lidu upozorňuje, že tuto zprávu přináší jako tvrzení Neue Freie Presse. O vyšetřování matky i bratra zavražděné pak Právo lidu

³⁷ Z příspěvku z 22. září: „[...] člověk trpící sexuální perversí, třeba vraždu spáchal, patří ne do vězení nebo dokonce na šibenici, nýbrž do ústavu choromyslných. A u Hilsnera ani ta vražda přímo dokázána nebyla.“ (Právo lidu, 22. září 1899, s. 5)

³⁸ Právo lidu píše o vídeňském periodiku Neue Freie Presse: „List praví dále, že jak se dovídá, jest skutečně zahájeno vážné šetření ze strany kutnohorského trestního soudu proti zmíněným osobám (matky a bratra Anežky Hružové, pozn. autora) a tvrdí, že Hilsner je nevinný, že již za 48 hodin se to ukáže.“ (Právo lidu, 12. října 1899, s. 6)

informuje i následující den, tedy 13. září, znovu ale upozorňuje, že tyto zprávy je třeba brát s rezervou. Stejně informace se pak drží i o měsíc později ve výtisku z 15. října.³⁹ Znovu ale upozorňuje, že pravdivost tvrzení není nijak ověřena. Dne 21. října dále přináší krátkou informaci o setkání obhájce matky Hružové Baxy s poslancem Schneidrem. Právo lidu to komentuje jako obvykle s dávkou ironie: „*Opravdu, [...] nehledali se a našli se – Schneider, nejubožejší figurka v celém vídeňsko-antisemitském hnutí s naším podařeným radikálem!*“ (Právo lidu, 21. října 1899, s. 4)

5. 4 Cesta k píseckému procesu

Na přelomu let 1899 a 1900 se centrem mediálního dění kolem Hilsneriády stal Tomáš Garrigue Masaryk. Přímo k odsouzenému Hilsnerovi a případnému dalšímu soudu se obě sledovaná periodika vrací až na jaře 1900, kdy se po zrušení kutnohorského rozsudku začal připravovat písecký soud. Ten nakonec proběhl v říjnu 1900 a přípravy na něj včetně mediálního zájmu tak trvaly během celého jara a léta 1900. Právo lidu navíc oproti Národním listům přináší i příklady vražd mladých dívek spáchaných v roce 1900, u nichž veřejnost polemizovala o možnosti dalších rituálních vražd spáchaných Židy.⁴⁰

Právo lidu poprvé zmiňuje přípravy na nový soud s Hilsnerem ve vydání ze 14. dubna, kdy v krátké zprávě přináší výsledky původních i nových svědků. Ve stejném vydání také informuje o bohoslužbách za Anežku Hružovou, které se konaly v kostele v Polné. Autoři se především pozastavují nad tím, že u bohoslužeb nebyl přítomen soukromý zástupce rodiny Hružových Baxa.⁴¹ O zrušení rozsudku kutnohorského soudu a přípravě nového soudního procesu pak Právo lidu poprvé informuje v krátké zprávě z 28. dubna. Detailnější informace včetně důvodů ke zrušení rozsudku nad Hilsnerem se ale v Právu lidu objevují až 9. května a v dalších dnech pak informuje i po převozu Hilsnera do Jihlavy.

Ve stejné době, tedy na začátku května 1900, informují o zrušení kutnohorského rozsudku nad Hilsnerem i Národní listy. Informace o nově chystaném soudním řízení vychází v příspěvku

³⁹ Z Vídně přebírá Právo lidu 15. října tuto informaci: „*V tomto spise dokazuje soudce, že nabyt po odsouzení Hilsnerově vědomosti o jiných okolnostech, které vraždu staví do jiného světla. Dr. Baudyš pak uvádí některá fakta, která však nelze dosud s veřejností sdělit a navrhuje konečně, aby bratr, matka a poručník zavražděné Anežky Hružové byli vzati do vyšetřování dílem pro zločin vraždy, dílem pro spoluvinu.*“ (Právo lidu, 15. října 1899, s. 4)

⁴⁰ Například ve vydání Práva lidu z 31. března 1900 píše nesignovaný autor o smrti dívky v Náchodě: „*A ač později byla nalezena utopena v řece Metuji a ani stopy toho nejmenšího násilí na ní neshledány, šířila se pověst o nové rituální vraždě velice rychle. Nescházelo mnoho a byly by v Náchodě a okolí vypukly nové protižidovské nepokoje.*“ (Právo lidu, 31. března 1900, s. 5)

⁴¹ Celý poměrně krátký text končí ironickou poznámkou: „*Kde zůstal ale dr. Baxa a jeho rituální zpravodajové? Účastnili se procesí asi – duchem!*“ (Právo lidu, 14. dubna 1900, s. 4)

z 8. května, zpráva o přesunutí Hilsnera z kutnohorského vězení do Písku pak v příspěvku z 11. května. V obou případech se jedná o stručná a faktická sdělení. První článek odsuzující zrušení kutnohorského rozsudku vydávají Národní listy až 20. května a jedná se o doslovný přepis projevu poslance Schlesingera na schůzi poslanecké sněmovny.⁴² V průběhu dalších měsíců přináší Právo lidu krátké zprávy o chystaném procesu, důležitá je především krátká informace z 28. června, podle níž bude Hilsner souzen i za vraždu Marie Klímové.

V průběhu léta 1900 se Právo lidu hilsneriádě prakticky nevěnuje a neinformuje tedy ani o konkrétních obviněních vznesených proti Hilsnerovi v červnu. Po dlouhé odmlce je první zprávou informující o Hilsnerově procesu krátké oznámení o chystaném soudu z 12. října 1900. Hned následující den vydává Právo lidu i zbylé informace o svědcích, konkrétních obviněních vznesených proti Hilsnerovi a o Hilsnerových obhájcích. Jedná se ale pouze o stručná fakta. Nejrozsáhlejší zpráva, jež se v Právu lidu věnuje chystanému píseckému soudu, vychází 19. října a věnuje se především praktickým faktům kolem soudního procesu, tedy počtu svědků, porotcům a přihlášeným novinářům. Prakticky stejné informace pak Právo lidu ještě znovu opakuje ve vydání z 21. a 24. října. Velmi podobná zpráva vychází i v Národních listech, ale již 18. října. I tak je zároveň poslední zprávou o procesu vydanou v Národních listech před jeho začátkem. I Národní listy přináší detailní informace o podobě připravovaného soudního řízení.

5.5 Průběh soudního řízení v Písku

Písecký soud začal 25. října a na stránky Národních listů a Práva lidu se dostal následující den. Mediální obraz píseckého soudu je velmi podobný tomu kutnohorskému, neboť se jedná o standartní způsob, jakým média o soudních případech tehdy referovala. Stěžejní jsou dlouhé doslovné přepisy svědeckých výpovědí, které v případě procesu s Hilsnerem zabírají několik stran. V Písku rozhodl ale soud až 14. listopadu a zpravodajství tak trvalo o poznání déle než v Kutné Hoře.

První den jednání rozebírají Národní listy na více než dvou celých stranách z ranního i odpoledního vydání, kde uvádí obecná fakta k soudnímu líčení a dlouhý přepis svědeckých výpovědí. Největší prostor je věnován výsledku Hilsnera a nesrovnalostem v jeho výpovědích a výpovědích ostatních svědků. O Hilsnerově vystupování před soudem uvádí Národní listy:

⁴² Konkrétně se jedná o seznam celkem třinácti otázek, které poslanec Schlesinger na schůzi sněmovny přednesl směrem k ministru spravedlnosti a kterými se snažil zpochybnit rozhodnutí zrušit kutnohorský rozsudek. Projev poslance byl zahájen slovy: „*V posledních týdnech vyskytovaly se v denních listech zprávy o událostech z vyšetřování židovského vraha Leopolda Hilsnera, jež jsou způsobily, aby otrásly právní vědomí obyvatelstva až do základů.*“ (Národní listy, 20. května 1900, s. 2 v ranním vydání)

„Dlužno konstatovati ještě, že Hilsnerovo vystupování před soudem jest naprosto rozdílným od způsobu jeho hájení se před soudem kutnohorským. Hilsner dříve sice zapíral, nač byl tázán. Tentokráte je sice mluvnější, ale popírá ještě zatvrzeleji.“ (Národní listy, 26. října 1900, s. 3 v odpoledním vydání)

I Právo lidu přináší zpravodajství z prvního dne soudu na dvou celých stranách a oproti Národním listům se zde autoři dopouští o poznání větší subjektivizace, samotný přepis svědeckých výpovědí je zde spíše v malém množství. Hned v úvodu textu z 26. října například Právo lidu uvádí: *„Jest to skutečná rakouská dreyfusiáda, již připisován snad dalekosáhlejší význam než dreyfusiádě francouzské. Jako tam, tak i zde rozvířeny byly kalné vody antisemitismu a pomoci aféry podnikány zvláštní válečné operace politické, avšak zde vyšimla se do popředí otázka náboženská, kulturní.“* (Právo lidu, 26. října 1900, s. 4) Srovnání hilsneriády s francouzskou dreyfusiádou se v Právu lidu neobjevilo poprvé, jak bylo řečeno již dříve. Ve stejném článku se pak vrací i k pověře o rituální vraždě, již odsuzuje v poměrně emocionálně laděném textu.⁴³

V následujících dnech se Národní listy věnují svědeckým výpovědím každý den od 26. října do 14. listopadu na alespoň dvou stranách, a to včetně ranního i odpoledního vydání, ke kterým přibýlo i vydání večerní.⁴⁴ Zpravodajské pokrytí je tedy v případě píseckého procesu větší než u kutnohorského. Články obvykle začínají na druhé nebo třetí straně, v několika případech se ale Hilsnerův soud dostane i na titulní stranu. Většinou se jedná pouze o přepis svědeckých výpovědí nebo popis průběhu soudního řízení a v případě píseckého soudu se tak Národní listy jen málokdy pouští do vlastních soudů a hodnocení.⁴⁵ Oproti zpravodajství z kutnohorského soudu také přinášejí přehled všech svědků se základními informacemi o jejich svědectví i následný podrobný přepis výpovědí. Právo lidu se naopak nezabývá pouhými přepisy, ale přináší je v nepřímé řeči a s vlastními komentáři a poznámkami. Mezi jednotlivými svědeckými výpověďmi například autoři upozorňují, že *„není přímého důkazu o osobě vrahově“* nebo že *„výpovědi svědků si poněkud rozporují“*.

⁴³ Poměrně silné citové zabarvení se například nachází ve větách: *„Zde se nejednalo o obyčejný zločin toho druhu, nýbrž o zločin s důsledky, jejichž dosah není dnes možno ani určit. Čin samotný kladen do řady druhé, motiv zločinu do řady první.“* (Právo lid, 26. října 1900, s. 4)

⁴⁴ Zvláštní večerní vydání vydávají Národní listy při zvláštních událostech, kterou je i Hilsnerův soud v Písku. Po skončení píseckého soudu budou Národní listy opět vycházet pouze v odpoledním a ranním vydání.

⁴⁵ Například v textu z 29. října sice Národní listy uvádějí všechny okolnosti ve věci výpovědi svědka Pešáka, opakovaně ale upozorňují na špatné počasí, v němž Pešák nemohl provést zrakovou zkoušku, a tím ospravedlňují testy, jimiž Pešák při zkoušce neprošel.

Právo lidu se také oproti Národním listům věnuje přiznání Hilsnera k vraždě a obvinění z utržení na cti, když za svoje komplice označil nevinné lidi. Autoři zde zdůrazňují tlak, jenž byl na Hilsnera kladen, aby se přiznal, a to ze strany spoluvězňů i vězeňských dozorců. K jeho přiznání se například uvádí: „*Nový vzal kus papíru, z něhož dělali sáčky a vybízel Hilsnera, dav mu kousek tužky, aby to napsal. Hilsner hotovil se ku psaní, ale pak ruku odtrhl a nenapsal ničeho. [...] Svědek dělal do sáčku poznámky, v tom vstoupil dozorce, odebral jim papír a sepsal to sám. Podobně jako Arátor líčí doznání Hilsnerovo i Karel Nový, jenž v téže celi ve vyšetřovací vazbě dlel.*“ (Právo lidu, 26. října 1900, s.4) Zajímavé je, že o této části soudního procesu se oproti tomu Národní listy nijak nezmiňují. V dalších dnech líčení se Právo lidu obdobně jako Národní listy zabývá prepisy svědeckých výpovědí, dává ale více prostoru Hilsnerovým vyjádřením.

Po soudní pauze na přelomu října a listopadu 1900, která skončila 2. listopadu, nemohou sledovaná periodika následující den přinést nové svědecké výpovědi. Právo lidu tak znovu upozorňuje na nesrovnalosti v předešlých svědeckých výpovědích a na další nové svědky, kteří se v kutnohorském procesu neobjevili. Oproti tomu 2. listopadu přináší Národní listy na titulní straně dopis děkana pražské lékařské fakulty. Ten tvrdí, že nalezené množství krve bylo normální a zločin mohl spáchat pouze jeden pachatel. Ačkoliv tedy nesouzní s pohledem Národních listů, periodikum ho přináší v nezměněné podobě, úplné a bez vysvětlujících poznámek. Stejný dopis z lékařské fakulty pak Právo lidu ve vydání ze 3. listopadu rozebírá postupně na celé jedné straně, kde také zvýrazňuje pasáže mluvící ve prospěch Hilsnera.

Od 3. listopadu se písecký soud začíná zabývat i Hilsnerovým obviněním z vraždy Marie Klímové, průběh informování Národními listy se ale nemění. Stále se jedná především o prepis svědeckých výpovědí, do nichž autoři nijak nezasahují. V několika případech ale vydávají dopisy dalších domnělých svědků, které hovoří ve prospěch Hilsnerova odsouzení. Stejně jako v případě výpovědí svědků v souvislosti s vraždou Hrušové se jedná o články zabírající alespoň dvě strany v případě ranního, odpoledního i večerního vydání. Od tohoto data je velmi podobný i způsob informování Práva lidu. Také zde se autoři více zaměřili na prepisy svědeckých výpovědí a nevynechávají ani zaslané dopisy, jež přidávají další svědecké výpovědi proti Hilsnerovi.

Zajímavý je i článek v Národních listech z 5. listopadu, v němž autoři oceňují všechny zúčastněné píseckého procesu. Za zmínku stojí především poklona směrem k obhájci Hilsnera Auředníčkovi, o němž Národní listy píše: „*Uznati sluší též výkon advokátů Hilsnerových, z nichž obzvláště dr. Auředníček svoji sečtělostí a důvtipem, jimiž charakterisovány jsou otázky*

svědkům a znalcům kladené, vzbuzuje všeobecný obdiv.“ (Národní listy, 5. listopadu 1900, s. 2 v ranním vydání) V porovnání se zpravodajstvím z kutnohorského procesu se autoři Národních listů celkově vyhýbají vlastním názorům a v textech je cítit snaha o objektivitu a nestrannost, což pro Národní listy doteď nebylo typické. Zároveň ale přináší opravdu detailní a strukturované zpravodajství. Zajímavé je i to, že z textů Národních listů vymizela dramatičnost a emocionálnost, která byla typická pro texty z kutnohorského procesu. Autoři přináší alespoň částečně zprávy věcné a neutrální. Dále je potřeba zmínit, že v žádném z textů informujících o píseckém soudu, které vycházely mezi 25. říjnem a 15. listopadem, nebyl ani jednou zmíněn Masaryk nebo jeho práce. Vzhledem k tomu, jak často se Masarykově roli v hilsneriádě Národní listy věnovaly v předchozích měsících, se jedná o zajímavý obrat.

V porovnání s tímto obratem u Národních listů je zajímavé zmínit ironický a silně kritický článek v Právu lidu z 6. listopadu 1900, který se velmi ostře pouští do kritiky soukromého zástupce Hružových Baxy. V jinak poměrně krátkém článku uvádí Právo lidu například: *„Krvavý Baxy nyní klidně spí. Krev Anežky Hružové nalezena a Baxlátko, zbaveno největší své starosti, dohrálo životní svůj úkol. [...] Nevyrovnatelnému Baxlátkovi se podařilo krvežiznivostí svou splést osud svůj tak nerozlučně s osudem slavného Hilsnera, že si nelze slávu jednoho bez slávy druhého ani myslit. [...] Jsme hrdi na naše Baxlátko a proto voláme do světa: Ať žije na stotisíckrát krvavý Baxa advokát.*“ (Právo lidu, 6. listopadu 1900, s. 4) Jedná se o nejostřejší kritiku, jakou se Právo lidu vůči Baxovi vymezilo, a je zjevné, že cílem textu bylo Baxu zesměšnit a urazit. Pojmy „Baxátko“ a „krvavý Baxa“ zazněly v textu vícekrát, v jiném článku je pak Baxa nazván například „*rituálním státoprávníkem*“⁴⁶. Samotné zpravodajství ze soudní síně v následujících dnech zůstává poměrně objektivní a drží se především svědeckých výpovědí. Stále se zde ale nachází krátké poznámky, jež čtenáře upozorňují na nesrovnalosti ve svědeckých výpovědích a zamítání dalších návrhů obhájce Auředníčka.

O závěru píseckého soudu informují Národní listy poprvé 12. listopadu, kdy skončily svědecké výpovědi, a v textech se tak místo nich objevují dlouhé závěrečné řeči obhájce, soukromých zástupců i státního zástupce. I v tomto případě do jejich znění Národní listy nijak nezasahují a čtenářům je přináší v nezměněné a neokomentované podobě. Výjimku tvoří projev zástupce rodiny Hružových Baxy. Některé části jeho projevu musely být na příkaz z Prahy

⁴⁶ Jedná se o text z 20. listopadu, tedy vydaný až po skončení píseckého procesu, a pojednává o politické kariéře Baxy. Hned v úvodu se píše: *„Rituální státoprávník dr. Baxa ujímal se dle zprávy Rad. Listů na nedělní schůzi v Poděbradech horlivě strany národně-sociální. [...]“* (Právo lidu, 20. listopadu, s. 1)

zkonfiskovány.⁴⁷ Baxa je později po skončení hilsneriády na veřejnosti známý pro svou radikálnost a tvrdé názory vůči Židům. Další den soudního jednání je pak Baxovi udělena důtka, což Národní listy opět nijak nehodnotí. Závěrečné řeči obhájce, státního zástupce a soukromých zástupců vychází 13. listopadu i v Právu lidu. Všechny řeči jsou zde přepsány v nezměněné podobě, k řeči Baxy je krátce doplněno, že se od začátku do konce zabýval motivem vraždy a rituálními vraždami obecně.⁴⁸ Ani Právo lidu pak poměrně překvapivě nijak nekomentuje důtku udělenou Baxovi.

O potvrzení trestu smrti, k němuž byl Leopold Hilsner odsouzen, informují Národní listy ještě ve zvláštním vydání 14. listopadu, tedy neprodleně po vynesení rozsudku píseckého soudu. Na rozdíl od textů, které Národní listy vydávaly v souvislosti s kutnohorským rozsudkem, nechávají nyní Hilsnerovo odsouzení zcela bez komentáře a nezabývají se ani reakcemi veřejnosti, která poslednímu dni soudu přihlížela. Právo lidu informuje o Hilsnerově odsouzení s denním zpožděním, tedy až 15. listopadu 1900. Samotný rozsudek nijak nekomentuje, ke slávě provolané k Baxovi ale dodává: „*Budovat však slávu na odsouzených – toť jistě sláva velice neslavná.*“ (Právo lidu, 15. listopadu 1900, s. 6) Komentář k odsouzení Hilsnera se v Národních listech objevuje až v ranním vydání z 15. listopadu, podle kterého se Hilsner po vynesení rozsudku usmíval a přihlížející provolávali hanbu jeho obhájcům. V tomto vydání se také nachází krátký text o tom, kolik telegramů zpravodajové Národních listů odeslali do redakce, a celkově tak text slouží jako poděkování poštovním úředníkům a dalším novinářům.⁴⁹ Celé zpravodajství Národních listů z píseckého soudu je tak překvapivě mírné, neútočné a do jisté míry i objektivní. O velkém množství odeslaných telegramů z Písku informuje i Právo lidu, ale v podstatně kratším textu ze 17. listopadu.

K píseckému procesu se pak Právo lidu krátce vrací ještě 16. listopadu v reportáži nesignovaného autora, jenž vypráví o rozhovoru dětí na ulici. Článek je uveden titulkem „*Výchova hilsnerovská*“ a polemizuje nad rozhovorem malých dětí, které doufají, že Hilsnera odsoudí k smrti. Autor článku zde v emocionální řeči upozorňuje na způsob, jakým se děti zajímají o rituální vraždy a vraždy se sexuálním motivem, a varuje před nebezpečím, které tyto zprávy způsobují jejich psychice. V závěru textu autor polemizuje: „*Je to ukázka konce století*

⁴⁷ V závěru textu se nachází poznámka redakce: „*Partie vyčárkovaná byla včera v Praze zkonfiskována*“. (Národní listy, 13. listopadu 1900, s. 3) Takto zkonfiskována byla asi čtvrtina Baxovy závěrečné řeči.

⁴⁸ O závěrečné řeči Baxy Právo lidu například uvádí: „*Za to však dr. Baxa mluvil od začátku až do konce o motivu vraždy, prohlásil dobrozdání fakulty za spis fantastický a jako v Kutné Hoře, tak i zde dokazoval, že se jedná o vraždu rituální.*“ (Právo lidu, 13. listopadu 1900, s. 6)

⁴⁹ V závěru textu z ranního vydání se například nachází poznámka: „*Všichni žurnalisté odnášejí sobě milou vzpomínku na laskavost a ochotu poštovních úředníků.*“ (Národní listy, 15. listopadu 1900, s. 3 v ranním vydání)

či počátku degenerace. Ale pro učitele je v tom varovné memento, aby aspoň děti ušetřeny byly horečky hilsnerovské, aby otravný puch krve z Národní Politiky nikdy neposkvrňoval a předem neotravoval vesmu života – smavý věk dětský.“ (Právo lidu, 16. listopadu 1900, s.6)

Celkově přináší Právo lidu během píseckého soudu o poznání méně objektivní zpravodajství. To je pravděpodobně způsobeno i tím, že zatímco Národní listy prakticky zastávají většinový názor ve společnosti, jenž nakonec potvrdí i soudní verdikt, Právo lidu je jakousi opozicí společenskému mínění. Do faktického zpravodajství z píseckého soudu tak vkládá ironické a subjektivní komentáře. Obecně i hilsneriádě věnuje méně prostoru, než jak je tomu u Národních listů. Články ze soudního procesu se objevují až na stránce čtyři a zabírají obvykle kolem dvou stran.

5. 6 Situace po píseckém soudu

Zprávy o Hilsnerově procesu jsou v roce 1901 v Právu lidu spíše vzácné. Dne 15. ledna připomínají soudní spor s redakcí časopisu Čas ohledně článku, jehož autorem je Masaryk a týká se ještě polenského soudu. Celá redakce Času byla dle textu odsouzena k pokutě, stejně jako redaktor Katolických listů za stejný prohřešek, a to ovlivňování soudního procesu před vynesením rozsudku. O podobném případě pak Právo lidu informuje i 24. ledna 1901, kdy byl za stejný přestupek odsouzen k pokutě Josef Bulova, jenž před píseckým soudem šířil brožury o rituálních vraždách. Zatímco o tomto případě informuje Právo lidu v krátkém odstavci, Národní listy věnují Bulovu případu téměř celou stranu včetně již obvyklého přepisů svědeckých výpovědí. Několik krátkých příspěvků o soudních sporech souvisejících s hilsneriádou a zmíněným přestupkem se v Právu lidu objeví ještě v průběhu zimy a jara 1901. Zajímavý je i fakt, že v roce 1901 se Právo lidu již prakticky nezmiňuje o Masarykovi, ačkoliv během hilsneriády mu věnovalo poměrně hodně prostoru.

Dne 24. dubna vychází v Právu lidu dlouhý text informující o zmatečné stížnosti podané Hilsnerovým obhájcem Auředníčkem, kterou se ještě ten den bude zabývat kasační soud ve Vídni. Ve vydání z dalšího dne pak Právo lidu píše o zamítnutí této stížnosti. O tomto soudním sporu informují i Národní listy, a to ve vydáních z 23., 24. i 25. dubna v poměrně dlouhých textech a včetně přepisů svědeckých výpovědí. Stejný jev je pak vidět i u dalších případů, v nichž soud řešil přestupek proti tiskovému zákonu v souvislosti s píseckým soudem, a Národní listy těmto událostem dávají o poznání větší prostor.

V rámci rétoriky boje proti antisemitismu vychází 9. června 1901 v Právu lidu text: „*Posl. Schneider praví v dotazu k předsedovi sněmovny, že dostal zprávu, že žid Hilsner těžce*

onemocněl a že jest blízky smrti. Ministerstvo spravedlnosti jest prý touto zprávou potěšeno, poněvadž mu tím odpadají rozpaky, má-li být Hilsner pověšen anebo má-li mu být udělena milost.“ (Právo lidu, 9. června 1901, s. 3) Zde se Právo lidu dopouští manipulace, když domnělý antisemitismus tehdejší české vlády dokládá na domněnce, která se nedá nijak dokázat. O výroku poslance Schneidera⁵⁰ informují i Národní listy taktéž ve vydání z 9. června, ale pouze v rubrice Říšská rada a v rámci každodenního zpravodajství z jednání poslanců.

Leopold Hilsner byl omilostněn na jaře 1901 rakouským císařem Františkem Josefem I. Na toto udělení milosti a změnu Hilsnerova trestu na doživotní vězení reagují Národní listy pouze jednou větou umístěnou až na straně pět, a to ve vydání z 28. května 1901.⁵¹ Podobná je i situace v Právu lidu, kde autoři reagují na Hilsnerovo odsouzení na doživotí krátkou větou na straně šest ve vydání z 18. června.⁵² Obě periodika pak změnu Hilsnerova trestu zmiňují i během června v rámci textů o přesunu Hilsnera do pankrácké věznice, celkově se ale dá říct, že Hilsnerovu doživotnímu trestu nevěnují příliš pozornosti.⁵³ V červenci 1901 pak periodika přinášejí krátkou zprávu o Hilsnerově pokusu o sebevraždu ve vězení. Ani jedno ze sledovaných periodik ale již v dalších měsících a letech nepřinese rozsáhlejší článek týkající se hilsneriády. Masový zájem médií a veřejnosti o případ tak prakticky končí několik týdnů po píseckém procesu v zimě 1900, střípky z případu se ale objevují i v následujících měsících.

5.7 Mediální obraz postoje Tomáše Garrigua Masaryka k hilsneriádě

Články zabývající se Masarykem a jeho postojem k Hilsnerově procesu se v Národních listech a Právu lidu začínají objevovat na podzim 1899 po vydání brožury *Nutnost revidovati proces Polenský*. Právo lidu si postavy vysokoškolského profesora Masaryka všimá o poznání dříve než Národní listy. Již 3. října vydávají Masarykův dopis adresovaný periodiku Neue Freie Presse, v němž odsuzuje soudy s Alfredem Dreyfusem i Leopoldem Hilsnerem. O Masarykově brožuře *Nutnost revidovati proces Polenský* se pak Právo lidu poprvé zmiňuje v příspěvku z 8. listopadu, ve kterém informuje o okamžité konfiskaci brožury policií. Dne 13. listopadu

⁵⁰ Jediným zaznamenaným výrokem směrem k odsouzenému Hilsnerovi je v Národních listech z 9. června 1901 poznámka: „*Posl. Schneider (přihlášení k dotazu) žádá předsedu, by vyzvěděl, je-li pravdivým, že Hilsner nebude oběšen.*“ (Národní listy, 9. června 1901, s. 2 v ranním vydání) Více se Národní listy k tomuto dotazu nevyjadřují.

⁵¹ Veškeré zpravodajství o Hilsnerově milosti v Národních listech představuje věta: „*Vídeňské listy oznamují, že k smrti provazem odsouzený Leop. Hilsner dostal milost a že vyměřen mu trest doživotního žaláře.*“ (Národní listy, 28. května 1901, s. 5 v ranním vydání)

⁵² Právo lidu vydává následující text: „*Leopoldu Hilsnerovi byl změněn byl trest provazem na v doživotní žalář. [...]*“ (Právo lidu, 18. června 1901, s. 6)

⁵³ Národní listy o změně Hilsnerova trestu na doživotí informují o poznání dříve než Právo lidu. Už 30. května ale v Národních listech vychází článek, že informace možná nebyla pravdivá, a změnu trestu potvrzují až 17. června, tedy jen den před redakcí Práva lidu.

pak nabízí Masarykovo stanovisko k celému sporu ohledně jeho brožury, do Masarykova vyjádření ale Právo lidu nijak nezasahuje.⁵⁴

5. 7. 1 Reakce na vydání brožury *Nutnost revidovati proces Polenský*

O studentských demonstracích na Univerzitě Karlově proti Masarykově brožuře se Právo lidu poprvé zmiňuje 15. listopadu s velmi kritickým tónem: „[...] *Mladočeští radikálové se snaží vnést do neuvědomělé a nemyslící části studentstva svou antisemitskou klerikální agitaci, a že tu došlo k scéně, již jsou schopny jen nízké, surové duše a za níž se musí každý slušný člověk stydět.*“ (Právo lidu, 15. listopadu 1899, s. 5) Dokazuje tímto článkem své velmi tvrdé stranění Masarykovi především ve sporu s ostatními periodiky. To se ostatně potvrzuje i v několika článcích od 16. listopadu, kdy Právo lidu začíná vydávat úryvky z brožury *Nutnost revidovati proces Polenský*. Celý obsah této Masarykovy brožury je rozdělen na několik úryvků, které na druhé straně výtisků Práva lidu vycházejí mezi 16. a 21. listopadem 1899.

V případě Národních listů se v souvislosti s Masarykem jedná spíše o krátké zprávy bez titulku, jež informují především o protestech studentů. Více subjektivní zabarvení textu je cítit z článku z 8. listopadu, který poprvé zmiňuje brožuru *Nutnost revidovati proces Polenský*. Autor Národních listů zde přiznává, že brožuru samotnou nikdy nečetl, o Masarykovi se ale zmiňuje následujícím způsobem: „*Český čtenář pln údivu přečetl tento sermon realistického pana profesora nevěděla, je-li skutečně pan profesor nějakou vědeckou autoritou ve věcech talmudu (= židovský náboženský text, pozn. autora) a marně pátral po příčinách, kteréž jej přiměly osvědčovati na veřejnost svůj semitismus, podezřívati soudce z lidu a stavěti je na pranýř jako zpátečníky a nevědomce. Kdo znají prof. Masaryka, pousmáli se jen a připomenuli, že jako obyčejně zneužil i této vhodné příležitosti k reklamě na svou vzácnou osobičku, na níž veřejnost počíná již zapomínati.*“ (Národní listy, 8. listopadu 1899, s. 2 v ranním vydání) Masaryk je autorem sarkasticky označen jako „*profesor nevěděl*“ a „*vzácná osobička*“, autor se zároveň vysmívá jeho práci. Za předpokladu, jakou čtenost měly Národní listy v roce 1899, je možné, že právě tento článek vyprovokoval značnou část studentů k demonstracím proti Masarykovi během jeho přednášek na univerzitě.

Důležitý pro vývoj dalších událostí je i příspěvek z 15. listopadu, který připomíná založení židovského periodika *Israelitische Gemeindezeitung*. Autoři tohoto nového židovského listu

⁵⁴ Masaryk v tomto vyjádření poměrně tvrdě kritizuje přístup Národních listů k hilsneriádě a obviňuje toto periodikum z šíření pověry o rituální vraždě.

přirovnávají Hilsneriádu k francouzské Dreyfusii a upozorňují na skutečnost, že v Čechách se nenašla žádná osobnost, jež by se nespravedlivě odsouzeného Žida zastala, jako tomu bylo v případě spisovatele Zolý. K tomu autor článku v Národních listech dodává: „*Dlužno podotknouti, že číslo, v němž toto svolání a článek uveřejněny, vyšlo dříve, nežli prof. dr. Masaryk vydal svou známou brožuru.*“ (Národní listy, 15. listopadu 1899, s. 4 v odpoledním vydání) V případě Národních listů se jedná o první přirovnání Masaryka k Émilu Zolovi a postavení Masaryka do pozice obránce Hilsnera. I toto vydání pravděpodobně přispělo k vlně nenávisti mezi studenty vůči osobě Masaryka.

Další článek v Národních listech, který je velmi silně namířený proti Masarykovi, vychází 17. listopadu pod titulkem „*Demonstrace proti prof. Masarykovi na universitě*“. Zastánci Masaryka jsou zde označováni jako „*Masarykovci*“, jeho odpůrci pak jako „*studenti smýšlení národního*“. Masaryk je zde vykreslován jako zrádce národa, jenž straní Židům a jenž si odsouzení studenty zaslouží. K ilustraci, jakým způsobem Národní listy Masaryka vykreslují, jsou v tomto článku nejprůhodnější tyto dva úryvky: „*Pro prof. Masaryka může to býti mementem, že ani s city naší studující mládeže nesmí se zahrávati přes míru. [...] Zdá se, že takovou skácenou modlou bude sám prof. Masaryk.*“ (Národní listy, 17. listopadu 1899, s. 3 v ranním vydání)

Druhým úryvkem v samém závěru textu je pasáž: „*Počal, chráněn svými přívrženci, vyzývavě procházeti davem hlučícím, jako by čekal, až někdo jej uhodí. České studentstvo nereagovalo na tuto vyzývavost. Kromě volání hanby nestalo se mu ničeho.*“ (Národní listy, 17. listopadu 1899, s. 3 v ranním vydání) V tomto úryvku autor kvituje studenty za to, že se zdrželi fyzického násilí na přednášejícím. Stejnou situaci popisuje Právo lidu velmi odlišně: „*Za těchto svrchovaně rozrušujících scén sešel prof. Masaryk z katedry mezi posluchačstvo a prodíral se tu celou posluchárnou, žádaje ty, kteří nejvíc hřmotili a zvedali hole, aby mu odpověděli, kdo jsou a co chtějí.*“ (Právo lidu, 17. listopadu 1899, s. 4) Obě sledovaná periodika stejnou a poměrně banální situaci přednášejícího procházejícího se po posluchárně popisují zcela odlišným způsobem. Radikální výrazy ale v této době, tedy v druhé polovině listopadu 1899, používá i Právo lidu, které studenty demonstrující proti Masarykovi označuje jako „*antisemity*“, případně jako „*blbečky s bohatými tatínky*“.⁵⁵

⁵⁵ V textu z 18. listopadu, který referuje o studentských demonstracích na univerzitě, jsou demonstrující studenti označeni jako „*blbečkové, kteří náhodou, poněvadž mají bohaté tatínky, dostali se na vysoké školy*“. (Právo lidu, 18. listopadu 1899, s. 4)

Zajímavý je i jinak kratší netitulovaný článek v Národních listech z 18. listopadu. V něm jsou jako Masarykovi zastánci označeni kromě Židů i sociální demokraté, což je velmi důležité pro spor mezi Národními listy a Právem lidu v otázce hilsneriády. Ve stejný den vydává Právo lidu o poznání delší článek, který se opět věnuje studentským demonstracím proti Masarykovi na Karlově univerzitě. O demonstrujících studentech se píše: „[...] jsou vším tím přímo nuceni, aby udrželi svoji zatracenou pravdu, užití násilí, křiku, umlčování pravdy, umlčování důvodů rozumových. Důvodem proti důvodu bojovat nemohou, bojují tedy křikem, pištálami a holemi – jako uličníci.“ (Právo lidu, 18. listopadu 1899, s. 4) Vinu za toto chování dávají přitom autoři právě Katolickým, Radikálním a Národním listům, jež podle nich studenty zradikalizovaly. Ačkoliv se konflikt mezi Právem lidu a Národními listy objevuje po celý proces hilsneriády, do konce roku 1899 se týkal především ekonomických, sociálních a nacionalistických otázek. Teprve po vydání Masarykovy brožury se hilsneriáda stává silnou konfliktní linií mezi těmito periodiky.

Spor mezi Národními listy a Masarykem nabývá poměrně osobního rázu v článku z 19. listopadu, v němž jsou popisovány osobní spory mezi Masarykem a zesnulým vydavatelem Národních listů Juliem Grégrem. Masaryk je zde vykreslován jako špatný vlastenec a člověk. Velmi útočná je například pasáž: „*A jak se odměnil za tuto podporu pan prof. Masaryk zesnulému našemu chefovi? Mrzkými klepy a hanebnými, bezdůvodným, bezdůvodným podezříváním, jímž mu ukrátil život. Nedosti na tom, on i po smrti dra. Julia Grégra házel kalem po jeho památce.*“ (Národní listy, 19. listopadu 1899, s. 2 v ranním vydání)

Právo lidu také v několika článcích přebírá Masarykova vyjádření k demonstracím a k brožuře *Nutnost revidovati proces Polenský*.⁵⁶ Zcela odlišné vyznění má v obou sledovaných periodikách i Masarykova přednáška na univerzitě z 27. listopadu 1899. Právo lidu o ní informuje jako o klidné přednášce, na níž studenti již proti Masarykovi nic nenamítali.⁵⁷ Národní listy naopak vysvětlují, že klid byl v posluchárně pouze díky rektorovi univerzity. Studenti ale plánovali v demonstracích proti Masarykovi pokračovat i mimo přednáškový sál.⁵⁸

⁵⁶ Dlouhý Masarykův vzkaz adresovaný přímo jeho studentům například Právo lidu otisklo ve svých novinách 26. listopadu 1899.

⁵⁷ Objevuje se tu například: „[...] (studenti čekající pod okny učebny) volali do otevřených oken posluchárny na své kommitony, aby Masaryka umlčeli, nadávali jim, že Masaryka poslouchají, poněvadž prý je jistě přemluví, kopali do dveří, ale marně. Mezi studenty už není nálady.“ (Právo lidu, 28. listopadu 1899, s. 5)

⁵⁸ Národní listy naopak píší: „V posluchárně po příchodu prof. Masaryka panoval několikaminutový hluk s projevy nespokojenosti. [...] Pozvolna jen mohl prof. Masaryk, který byl velmi bleďý, protlačit se za neslychaného rámusu ke drožce, který rychle ho odvezla na Malou stranu.“ (Národní listy, 28. listopadu 1899, s. 4 v ranním vydání)

Události, na nichž žádný z žurnalistů nemohl být přítomen, si tak obě periodika vykládají podle svého ideologického zaměření.

O studentských demonstracích na Masarykových přednáškách pak Národní listy i Právo lidu informují i v dalších listopadových dnech, vyznění a obsah textů ale zůstávají stejné. O konci studentských demonstrací Národní listy neinformují, Právo lidu jim ale věnuje krátký článek ve vydání z 29. listopadu. Píše se zde: „*Tak smutně tedy skončily hanebné demonstrace, jež i u studentů vyzněly v demonstrace antisemitské; víc nepomohla část studentstva sebe v nich kompromitovat, než učinila. Prof. Masaryk vyšel z nich s čistým štítem a s velkým úspěchem. Antisemitský a klerikální teror byl zlomen a to pro dnes stačí.*“ (Právo lidu, 29. listopadu 1899, s. 5) Tuto tvrdou rétoriku proti antisemitismu lze u Práva lidu pozorovat až po kutnohorském soudu, do té doby se jednalo spíše o kritiku nacionalismu. Zajímavý je v tomto úryvku i obdiv k Masarykovi, jenž je popisován zcela nekriticky. Z dalšího historického vývoje je zřejmé, že Masaryk s velkým úspěchem z boje o revizi polenského procesu nevyšel.

5. 7. 2 Masaryk jako ústřední postava hilsneriády

I na počátku roku 1900 je Masaryk ústřední postavou hilsneriády. Pro Národní listy se zároveň v Hilsnerově kauze dostává do popředí a autoři tohoto periodika sledují a kritizují postavu Masaryka více než odsouzeného Hilsnera. Pokud byl v Národních listech v souvislosti s hilsneriádou do této doby Hilsner vykreslován jako nepřítel českého lidu, tuto roli po něm na sklonku roku 1899 přebírá právě Masaryk a jeho práce. V průběhu ledna Národní listy v krátkých zprávách informují o termínech Masarykových přednášek na univerzitě,⁵⁹ což je pravděpodobně adresováno především demonstrujícím studentům (o rozvrzích jakýchkoliv jiných přednášejících se totiž Národní listy nezmiňují). Masaryk v Národních listech čelí také útokům na své takzvané češství. Obvyklý je například narativ, kde je mu od autorů vyčítáno, že není skutečným Čechem, ale spíše zastáncem Židů a Rakušanů. V kontrastu s tím vydává Právo lidu 14. ledna 1900 článek, který informuje o petici studentů za návrat Masarykových přednášek a na obranu jejich přednášejícího.

Jak již bylo zmíněno výše, útoky na Masaryka ze strany Národních listů jsou poměrně osobního rázu. To je patrné i z článku z 31. ledna, ve kterém se Národní listy po dvouměsíční přestávce znovu vrací k polenskému případu a kritice Masarykovy brožury. V textu je Masaryk kritizován za svou poznámku, že před kutnohorským soudem nevěděl, kde leží město Polná.

⁵⁹ Po listopadových demonstracích Masaryk až do konce roku 1899 nepřednášel. Národní listy pak informují, v jakých časech bude Masaryk přednášet na začátku roku 1900 po vánočních prázdninách.

Píše se zde mimo jiné: „Škoda, že pan Masaryk už také nepověděl, na kterých to všeho světa mapách tu nešťastnou Polnou hledal! Bylo by to pro žáky 3. třídy obecných škol gaudium. Takhle však je to jen pro chloubu a čest naší univerzity, která na takového učence věru může býti pyšná!“ (Národní listy, 31. ledna 1900, s. 3 v ranním vydání) Útoky na Masarykovu dosavadní práci a jeho akademické kompetence se v průběhu hilsneriády staly častým způsobem, jakým o něm Národní listy referovaly.

Národní listy vydávají obsáhlý článek týkající se soudu s Masarykem kvůli jeho brožurě 13. a 14. února. Masaryk byl obviněn z porušení tiskového řádu, protože zákon tehdy neumožňoval vydávat práce ke stále ještě probíhajícím soudním sporům. Národní listy informují o pokutě, která byla Masarykovi udělena, a znovu zde napadají jeho akademickou práci. Masaryk je zde vykreslován jako člověk, jenž se cítí nadřazený,⁶⁰ ale ve skutečnosti se jedná o „lajka“ a špatného akademika. K tomuto soudnímu sporu se v krátké zprávě vrací ještě 10. června, kdy byla Masarykovi u vídeňského soudu zamítnuta zmateční stížnost. V textu je mimo jiné zdůrazněno, že soud probíhal v němčině, což bylo v „zájmu klienta (tedy Masaryka, pozn. autora)“. Národní listy si také detailně všímají politické kariéry Masaryka a jeho příznivce označují jako „Masarykovce“ či „Masarykovštinu“.

Soudního sporu ve věci Masarykovy brožury k polenskému případu si všímá i Právo lidu ve vydání ze 14. února v článku, který zabírá celou stranu. Jedná se ale pouze o přepis Masarykovy řeči a otázek předsedy soudu, do nichž redakce Práva lidu nijak nezasahuje a nechává ho bez připomínek, stejně jako odsouzení Masaryka k pokutě. Dále krátce upozorňuje na další soudní spory s novináři, kteří o hilsneriádě psali ještě před finálním verdiktem. O zamítnutí Masarykovy zmateční stížnosti proti udělené pokutě informuje, a to ve vydání z 11. června. Na rozdíl od Národních listů se příliš nevěnuje působení Masaryka jako politika v říšském sněmu.

V průběhu léta a na podzim 1900 se Masaryk postupně dostává do pozadí. Během samotného píseckého procesu, který probíhal na přelomu října a listopadu 1900, pak ve sledovaných periodikách nevyjde o Masarykovi žádná zpráva. Zajímavé je, že s faktickým koncem hilsneriády po konci píseckého soudu se Národní listy přestávají věnovat i Masarykově politické kariéře. Masaryk byl tak ústřední postavou Hilsnerovy aféry na konci roku 1899 a na počátku roku 1900, poté se mediální zájem o něm postupně zmírnil.

⁶⁰ Mimo jiné se jedná například o pasáž: „Už to prý je zásluhou autorovou, když jako laik takového výsledku se spiskem dodělal. Dočká prý se toho světa, že rakouští soudové budou panu Masarykovi povděční za to, že brožurou na slabiny procesu upozornil.“ (Národní listy, 14. únor 1900, s. 3 v ranním vydání)

5. 8 Mediální obraz hilsneriády očima Národních listů a Práva lidu

Toho, jakým způsobem reflektují hilsneriádu ostatní česká periodika, si všímá Právo lidu především v květnu a červnu 1899. Poměrně často napadá tisk, který naznačuje možnost rituální vraždy, včetně Národních listů. Faktografické a věcné zprávy o vyšetřování jsou zde vyměněny za články vyvracející pomluvy o rituálních vraždách a zastávající se Leopolda Hilsnera, jenž ve stejné době již čeká na připravovaný soud. S jistou dávkou sarkasmu například Právo lidu komentuje zapojení ostatních periodik do hilsneriády 22. června: „*Radikální listy vydaly zvláštní brožuru o vraždě v Polné, pustivše se tak do konkurence s Národní politikou*⁶¹ [...] *dá se přitom ledacos chytit – a tu jsou ovšem mladočeští radikálové ihned na nohou. Všeobecné právo hlasovací se ještě jakživo nezapotilo, jako se nyní zapotil Hilsner.*“ (Právo lidu, 22. června 1899, s. 2)

Součástí kritiky ostatních periodik, která se během hilsneriády přiklonila k možnosti rituální vraždy, byly v Právu lidu i satirické texty v literární sekci Beseda, jenž se objevuje pravidelně v každém výtisku ve sledovaném čase. V Besedě z 27. června se mimo jiné píše: „*V Polné se stala vražda, jako podezřelý byl zatčen jakýsi Hilsner; Hilsner je žid, vražda dělá neobvyklou senzaci – haló, ihned tu byl plátek mladočeského dělnictva: Hilsner byl pasován na sociálního demokrata a česká sociální demokracie měla najednou na zádech polenskou vraždu, jako by se nechumelilo.*“ (Právo lidu, 27. června 1899, s. 1) Je důležité zmínit, že v mnoha případech vyznívají texty Práva lidu spíše jako souboj mezi mladočechy a sociálními demokraty a Hilsnerův případ často hraje roli jen jakéhosi prostředníka, přes něhož sociální demokraté kritizují protichůdné politické názory. Velká část textů v Právu lidu, které se vymezuje vůči ostatním periodikům, je namířena proti mladočechům a v souladu s politickou orientací věnuje velký prostor postoji mladočechů k sociálním tématům.

Z mnoha příspěvků v Právu lidu je ale patrné, že sociální demokraté bojují proti nacionalismu a militarismu, a stranění Hilsnerovi tak pravděpodobně pro autory textů znamenalo více než pouhou příležitost pro kritiku politické konkurence mladočechů. Mladočeši navíc nebyli jediní, s kým se Právo lidu v souvislosti s Hilsnerem dostává do sporu. V článku z 1. června napadá Pražské noviny⁶² za způsob, jakým informují o Hilsnerově přiznání ve

⁶¹ Národní politika bylo periodikum s pravicovými a nacionalistickými postoji, které vzniklo v polovině 80. let 19. století. Ačkoliv se jednalo o nezávislý tisk, po vzniku Československa mělo blízko k Československé národní demokracii. (Končelík, Večeřa, & Orság, 2010, s. 42)

⁶² Pražské noviny byly politické periodikum, které podporovalo vídeňskou vládu, absolutismus, a mnohými tak bylo považováno za list škodící snahám o větší autonomii Českého království. (Beránková, 1981, s. 129)

vězení.⁶³ Nejostřejší kritiku pak lze v Právu lidu vidět směrem ke Katolickým listům⁶⁴ a Radikálním listům⁶⁵, jejichž autory negativně označují jako „klerikály“.

Národní listy poprvé reagují na příspěvky v jiných médiích až po začátku kutnohorského soudu. Dne 13. září vydávají Národní listy poměrně dlouhou reakci na příspěvek z rakouských novin Wiener Tagblatt. Ty celý úvodník věnovaly polenské aféře, v němž odsuzují celý soudní proces s Hilsnerem a z antisemitismu obviňují i Národní listy.⁶⁶ Autoři Národních listů se proti tomuto obvinění ohrazují mimo jiné tímto úryvkem: „Z českých listů na příklad nikdo nešetřil nikdy Čecha, byl-li vyvrhelem. Ale, co tu dnes dráždí, [...] že žurnály židovskými péry obsluhované a v židovských rukou se nalézající, největší ničemnosti hájí, dopustí-li se jich – žid.“ (Národní listy, 13. září 1899, s. 2 v ranním vydání) Proti obvinění z antisemitismu se tedy Národní listy brání dalšími antižidovskými výroky. V závěru textu pak upozorňují na to, že právě Židé by měli nejvíce tlačit na odsouzení Hilsnera, aby se jejich národ očistil od nebezpečných sekt.⁶⁷ Tím zcela nepochybně naráží na domnělou sektu Židů, jež by se měla dopouštět rituálních vražd.

Dalším případem, kdy si Právo lidu všímá ostatních periodik v polenském případě, je příspěvek z 2. listopadu 1899. Autoři zde reagují na text v Katolických listech, který otiskl silně antisemitskou interpelaci poslance Březnovského. O ostatních periodikách Právo lidu píše: „Referent pravil, kterak s bolestí viděl minulou neděli, když v kavárně probíral různé časopisy, že ani Národní listy, ani Hlas národa, ani Národní politika neuveřejnily interpelaci posl. Březnovského. I budiž jim za to vřelě dík.“ (Právo lidu, 2. listopadu 1899, s. 4) Ačkoliv Právo lidu často ostře kritizuje Národní listy, v několika případech i přebírá jejich zprávy a cituje je. V případě Katolických listů ale Právo lidu takto nepostupuje.

⁶³ Ke způsobu, jakým Pražské noviny informovaly o Hilsnerově přiznání, napsalo Právo lidu 1. června: „My víme z vlastní zkušenosti, že listu těžko přinášet zprávy naprosto zaručené, ale od úředního orgánu, majícího k dispozici úřední prameny, lze přece očekávat, aby byl ve výběru svých zpráv trochu svědomitější.“ (Právo lidu, 1. června 1899, s. 4)

⁶⁴ Katolické listy byly tiskovým orgánem Katolické strany. Hlavním cílem periodika bylo šíření katolických hodnot, zároveň ale silně mířilo proti sociální demokracii. (Beránková, 1981, s. 202)

⁶⁵ Radikální listy byly tiskovým orgánem Radikálně státoprávní strany, která měla blízko k mladočechům a byla silně protirakouská. (Beránková, 1981, s. 201)

⁶⁶ Národní listy citují Wiener Tagblatt následovně: „Leopold Hilsner, který je podezřelý, že Anežku Hružovou zavraždil, je žid! Jaká to vzácná příležitost, starou, blbou a tisíckrát vyvrácenou povídačku o rituální vraždě opět obnoviti a po chuti a nízkým instinktům a tendencím využítovati! Jako psi šli štváči po stopách vraždy, štvali, podváděli, lhali, falšovali a zkrucovali události. [...] Ano i hlavní orgán mladočeské strany, Národní listy, o nichž myslelo, že bojují za osvětu a vzdělání, nestyděl se do nízkého a ničemného toho štvání se vmísiti.“ (Národní listy, 13. září 1899, s. 2 v ranním vydání)

⁶⁷ Nesignovaný autor v textu píše: „I zdravě rozumující žid musí říct: kdyby se zjistilo, že mezi židy je sekta, jejíž zvyky, pověry atd. ohrožují bezpečnost veřejnou, potom třeba z toho vyvoditi důsledky.“ (Národní listy, 13. září 1899, s. 2 v ranním vydání)

Další vlna kritiky ostatních periodik s protichůdným názorem se u Práva lidu zvedá po vydání Masarykovy brožury *Nutnost revidovati proces Polenský*. Masaryk se poté ve většině médií stává terčem a Právo lidu je jedním z mála periodik, jež jeho postavu ve svých člancích brání. První článek, v němž Právo lidu kritizuje Národní, Radikální a Katolické listy, vychází 9. listopadu krátce po zveřejnění Masarykovy brožury. Na adresu zmíněných periodik zazní například výtky: „*S poctivostí, u nich příslovečnou, předhazují ustavičně židovské peníze. Nedívíme se. Ony nemohou si dobře představit, že by mohl někdo zasazovati se o nějakou věc z přesvědčení a ne snad jen ze kšeftu*“ (Právo lidu, 9. listopadu 1899, s. 5)

Do kritiky Katolických listů se Právo lidu pouští ještě 15. listopadu v reakci na studentské demonstrace proti Masarykovi a způsobu, jakým o nich radikálně katolické médium informovalo. Právo lidu píše například: „*Klerikálové mají opravdu oprávněnou příčinu k jáso! Konečně mají část studentstva jež v antisemitském fanatismu pracuje v jejich zájmu. Na štěstí je takového zaslepeného studentstva dosti málo.*“ (Právo lidu, 15. listopadu 1899, s. 4) Důležité je zmínit i kratší text v Právu lidu z 20. listopadu, v němž přejímá článek z časopisu Čas,⁶⁸ který je namířený proti Národním listům, a vytváří tak dvě ideologické frakce.⁶⁹

Od roku 1900 začíná Právo lidu nazývat tato ideologicky protichůdná periodika jako „*antisemitská*“. Příkladem je i článek z 13. ledna 1900, kde jsou antisemitskými médii konkrétně myšleny Radikální a Katolické listy a který informuje o zmizelé dívce sloužící u Žida. V části textu se například píše: „*A teprve potom zvláštní jejich zpravodaj, který slídl zase po krvi nevinné křesťanské panny, sdělil jim tu zdrcující zvěst, že nejedná se o žádnou rituální vraždu.*“ (Právo lidu, 13. ledna 1900, s. 4)

Velmi kritický je i článek z 13. května 1900 namířený proti Radikálním listům, jenž navazuje na informaci o zrušení kutnohorského rozsudku. Na adresu Radikálních listů zazní například: „*Radikální listy mají dvojnásobný úkol: šířiti se slávou jména Hilsnerova v rituální vraždě a nadávati sociálním demokratům. Když jsme viděli polepeny všechny tabule ohromnými plakáty ve vlasteneckých barvách, na nichž vynikají jedině slova Radikální listy a Hilsner, poznali jsme hned [...] že z líbánek se stal sňatek, že osud Rad. listů nyní nerozlučně spjat s osudem Hilsnerovým.*“ (Právo lidu, 13. května 1900, s. 4) V tomto poměrně ironickém tónu

⁶⁸ Časopis Čas měl velmi blízko k Tomáši Garriguovi Masarykovi, který v něm během své politické kariéry publikoval. Po vzniku České lidové strany v roce 1901, jejímž zakladatelem byl právě Masaryk, se Čas stal vedoucím listem této strany. Podle Masarykových slov měl časopis blízko i k sociální demokracii a bojoval proti klerikalismu, antisemitismu a nacionalismu. (Beránková, 1981, s. 212)

⁶⁹ Zmíněný článek publikovaný v Právu lidu a převzatý z časopisu Čas se ohrazuje vůči obvinění Národních listů, že Masaryk dostal od vlády finanční odměnu za sepsání brožury *Nutnost revidovati proces Polenský*, a vysvětluje, že se jedná o zvýšení Masarykova profesorského platu.

se nese celý článek. Nejkritičtější tón k ostatním médiím je vidět právě směrem k Radikálním a Katolickým listům.

Radikální listy pak Právo lidu ironicky glosují i během probíhajícího soudního procesu v Písku. Ve vydání z 26. října uvádí, že Radikální listy očekávají během soudního sporu příliv předplatitelů, což autoři komentují například úryvkem: „[...] *thust'oučký redaktor K. St. Sokol už včera, v první den líčení, škrábal se nějak podezřele za uchem, obávaje se, že snad jim naposledy Hilsner nevynese ani tolik, za kolik nalepili na rozeslané přípisy poštovních známek.*“ (Právo lid, 26. října 1900, s. 6) Právo lidu v průběhu roku 1900 několikrát upozorňuje na finanční problémy, se kterými se Radikální listy potýkají, a zároveň je kritizuje za příliš velký prostor, který hilsneriádě věnují. Po skončení píseckého soudu se pak Právo lidu pouští i do kritiky chrudimského periodika Hlasy, jež vyjadřuje radost nad Hilsnerovým odsouzením k smrti. K tomu autoři Práva lidu dodávají: „*Velice pochybujeme. I kdyby vina Hilsnerova byla nad slunce jasněji dokázána, že nikdo nesměl by mít pochybnosti ani nejmenší, nebylo by to pro slušného křesťana příčin k jáсотu při tak truchlivém dramatu.*“ (Právo lidu, 18. listopadu 1900, s. 3)

Dalším příkladem, kdy se Národní listy pouští do ostré kritiky názorově protichůdných médií, je text z 31. října 1900. Ten slouží jako úvod dalších informací o píseckém soudu a není namířený proti žádnému konkrétnímu médiu. Píše se zde: „*Jedním z nejodpornějších zjevů v projednávaném právě procesu jest bez odporu – chování se německo-centralistické žurnalistiky, která většinou vede si tak stranicky, jakoby věc Hilsnerova brala za věc svou vlastní.*“ (Národní listy, 31. října 1900, s. 3 v ranním vydání) Pojem „*německo-centralistická žurnalistika*“ se v Národních listech neobjevuje poprvé a autoři jím většinou mají na mysli německy píšící média z tehdejší rakouské části státu.

V této rétorice pokračují Národní listy i po skončení píseckého soudu. Ve vydání z 16. listopadu obviňují periodikum Prager Tagblatt⁷⁰ z rozdmýchávání dalších nepokojů, protože nadále informují o antisemitských projevech a historkách o údajných rituálních vraždách, které se šíří v Písku. Národní listy oponují například tímto tvrzením: „*Z uvedeného viděti, že podruhé k smrti odsouzený Hilsner bude i příště předmětem bedlivé pozornosti*

⁷⁰ Prager Tagblatt byl nejčtenějším a nejvýznamnějším periodikem v českých zemích vycházejícím v němčině na konci 19. století. Mířil tak na Němce a německy mluvící Čechy a vymezoval se vůči českému nacionalismu a snahám o autonomii. (Jaeschke, 2017, s. 7)

některých lidí a časopisů, kteří postarají se o to, by Hilsner a polenské vraždy dlouho udržovaly ještě veřejnost v napjetí.“ (Národní listy, 16. listopadu 1900, s. 3 v odpoledním vydání)

Závěr

Hlavním výzkumným cílem této práce byla analýza mediálního obrazu hilsneriády v periodikách *Národní listy* a *Právo lidu*. Dílčími výzkumnými cíli bylo i porovnání obou mediálních obrazů mezi sebou a vytvoření mediálního obrazu jednotlivých aktérů, jako jsou Leopold Hilsner a Tomáš Garrigue Masaryk. Vycházela jsem přitom z hypotézy, že *Národní listy* budou jako orgán mladočechů o Hilsnerovi a Masarykovi referovat v negativním vyznění, *Právo lidu* naopak bude o obou těchto aktérech referovat pozitivně.

Národní listy se na počátcích hilsneriády, tedy během roku 1899, kdy probíhal i kutnohorský soud, silně vymezovaly vůči postavě Hilsnera. Ačkoliv ho přímo z vraždy neobviňovaly, z vyznění některých textů bylo zřejmé, že Hilsnerovo odsouzení k trestu smrti vítají. Po kutnohorském soudu se *Národní listy* zaměřily na Masaryka jako na stěžejní postavu hilsneriády, a to především kvůli jeho brožurě *Nutnost revidovati proces Polenský*, jež vybízela k revizi soudu v Kutné Hoře. Útoky na Masarykovu osobu byly v tomto období velmi silné, až osobní a postrádaly znaky objektivní a nezávislé žurnalistiky.

V průběhu roku 1900 ale *Národní listy* zcela změnil vyznění svých textů. Nenávistné články vůči Masarykovi téměř zmizely již na jaře 1900 a texty vztahující se k Hilsnerovi se omezily na poměrně věcný styl psaní. Samotné zpravodajství v *Národních listech* informující o soudu v Písku bylo z větší části pouze přesným popisem událostí a postrádalo subjektivní a dramatické prvky, které se v *Národních listech* objevovaly v předchozích měsících. Také antisemitské a nacionalistické vyznění textů, jež nesly některé z roku 1899, z pozdějších textech k hilsneriádě zmizelo.

Jiná byla situace v *Právu lidu*, které hilsneriádě celkově věnovalo méně prostoru než *Národní listy*. Během jara a léta 1899 vycházely v *Právu lidu* prakticky jen krátké články věcně a stručně informující o probíhajícím vyšetřování. Texty, které obsahovaly subjektivní zabarvení nebo byly většího rozsahu, pak zpravidla spíše kritizovaly ostatní periodika a jejich pohled na hilsneriádu, než aby komentovaly vyšetřování vraždy jako takové. Zpravodajství informující o soudu v Kutné Hoře bylo překvapivě podobné tomu, které přinášely *Národní listy*, z větší části se tedy jednalo pouze o popis událostí bez autorského zásahu.

Také *Právo lidu* se výrazněji názorově zapojilo do hilsneriády až po vydání Masarykovy brožury, přičemž Masaryka se autoři *Práva lidu* bez pochyb zastávali a obhajovali jeho práci. *Právo lidu* zároveň během roku 1900 změnilo vyznění svých textů a mnohem více se

v kontrastu s posunem Národních listů přiklonilo k subjektivitě a publikování vlastních názorů. Z textů je zřejmé, že Právo lidu se závěry kutnohorského a později i píseckého soudu nesouhlasilo a tyto postoje silně prezentovalo na svých stránkách. Specifická byla pro Právo lidu i kritika ostatních periodik a antisemitského mediálního obrazu, jež tato periodika vytvářela. Právě mediálního obrazu hilsneriády vytvářeného ostatními periodiky si kromě Práva lidu v menší míře všimaly i Národní listy a této problematice byla věnovaná samostatná podkapitola v závěru této práce.

Dále je třeba upozornit, že zpravodajství z přelomu 19. a 20. století se výrazným způsobem liší od současné žurnalistiky a texty, které v této době v periodikách vycházely, by tak v současném zpravodajství vyjít nemohly. Jednalo se o silně subjektivně zabarvené texty, jež jen málokdy odkazovaly na objektivní zdroje a jejichž účelem nebylo informování čtenářů, ale jejich přesvědčování. Právě v případě zpravodajství týkajícího se soudního procesu je zde vidět absence presumpce nevinny, ochrany obžalovaných nebo mlčenlivosti svědků, kterou se současná média v českém prostředí musí řídit.

Jednotlivé výzkumné cíle a hypotézy, které jsem si stanovila v úvodu práce, byly naplněny. Jediným závěrem, který se mírně liší od vyslovených hypotéz, je proměna textů v Národních listech, jež postupně s koncem Hilsnerovy aféry mírnily narativ vůči Hilsnerovi. Pro další výzkum tohoto tématu by bylo vhodné provést analýzu i dalších periodik stěžejních pro mediální obraz hilsneriády, jako jsou například Radikální a Katolické listy, Národní politika nebo časopis Čas. Takto rozsáhlý výzkum však nekorespondoval s rozsahem této práce.

Seznam literatury

- Adler, B. (1999). *Boj o Polnou*. Polná: Linda.
- Beránková, M. (1981). *Dějiny československé žurnalistiky I. díl*. Praha: Nakladatelství Novinář.
- Černý, B. (1990). *Justiční omyl – hilsneriáda*. Praha: Magnet-Press, s. p.
- Černý, B., et al. (1999). *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. Polná: Linda.
- Frankl, M. (2010) „Silver!“ Anti-Jewish Riots in Bohemia, 1866. *Judaica Bohemiae*, 45(1), 5–34.
- Herman, D. (1999). Zola hájí kapitána Dreyfuse – aféra v obrazech českého tisku leden–únor 1898. V M. Pojar, *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999* (s. 57–64). Praha: Židovské muzeum Praha.
- Jaeschke, V. (2017). A National "Struggle for Survival"? – the Badeni Crisis of 1897 in Cisleithania's German-Language Press. *Nationalities Affairs* 49, 1–13.
- Kieval, H. J. (2011). *Formování českého židovstva: Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*. Praha, Litomyšl: Paseka.
- Končelík, J., Večeřa, P., & Orság, P. (2010). *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál.
- Kovtun, J. (1999). Historická dimenze Hilsnerova případu. V M. Pojar, *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999* (s. 17–23). Praha: Židovské muzeum v Praze.
- Laudin, R. (2016, 20. října). *Za protizidovský text u hrobu Hrušové dostal radikál Bartoš podmínku*. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/radikal-bartos-dostal-za-text-u-hrobu-hruzove-v-polne-podminku.A161020_140318_jihlava-zpravy_mv
- Masaryk, T. G. (1899). *Nutnost revidovati proces Polenský*. Praha: Čas.
- Národní listy*. Praha: Pražská akciová tiskárna. Duben 1899 – červen 1901.
- Nesignováno. (2008, 21. dubna). *Češi a Židé*. <https://poslunost.wordpress.com/2008/04/21/cesi-a-zide/>
- Nesignováno. (2008, 3. února). *Brutální vraždy zakořeněné v judaismu*. <https://hruzovaanezka.wordpress.com/2008/02/03/brutalni-vrazdy-zakorenene-v-judaismu/>

- Opat, J. (1999). Masaryk – kritik rasismu. V M. Pojar, *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999* (s. 36–41). Praha: Židovské muzeum v Praze.
- Pěkný, T. (1993). *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer.
- Plašil, F. (2016). *Stručné seznámení s Hilsnerovou aférou*. Polná: město Polná.
- Pojar M. (ed). (1999). *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999*. Praha: Židovské muzeum v Praze.
- Právo lidu: Ústřední orgán československé strany sociálně-demokratické*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická. Duben 1899 – červen 1901.
- Rys, J. (2016). *Hilsneriáda a TGM*. Praha: Nakladatelství Adam Benjamin Bartoš.
- Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.
- Simms, N. (2012). *Alfred Dreyfus: Man, Milieu, Mentality and Midrash*. Boston: Adademic Studies Press.
- Smažilová, L. (2010). *Hilsneriáda a její odraz v Národních listech* [Bakalářská práce]. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Soukupová, B. (2000). *Česká společnost před sto lety: Identita, stereotyp, mýtus*. Praha: Sofis.
- Soukupová, B. & Salner, P. (2004). *Modernizace, identita, stereotyp, konflikt, společnost po hilsneriádě*. Praha: Fakulta humanitních studií UK.
- Soukupová, B. (2013). Židé v moderní české společnosti: Menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu? Většinové pohledy (včetně legislativního) a menšinová sebereflexe (léta 1867–1939). *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 13(1), 147–158.
- Štefanková, K. (2019). *Mediální obraz T. G. Masaryka ve vybraných českých periodikách v období hilsneriády* [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova v Praze.
- Toman, L. (2007). *TGM a hilsneriáda*. Polná: Linda.
- Vašíček, P. (1999). Aktuální stav rehabilitace Leopolda Hilsnera. V M. Pojar, *Hilsnerova aféra a česká společnost 1899–1999. Sborník přednášek z konference na Univerzitě Karlově v Praze ve dnech 24.–26. listopadu 1999* (s. 143–145). Praha: Židovské muzeum Praha.

Velek, L. (2013). Organizace tisku českých honoračních stran 1861-1914 na příkladu Národní strany svobodomyslé (mladočechů). *Acta Universitatis Carolinae Studia Territoria*, 13(1/2), 109–140.

Wein, M. (2021). *Dějiny Židů v českých zemích: Od Hilsnera po Slánského*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.